

HET JULIANAPARK

Springlevend erfgoed

Lenneke Berkhout
Leergang Groen Ruimtelijk Erfgoed
Mei 2013

INHOUDSOPGAVE

Hoofdstuk 1. Inleiding	p. 3
Hoofdstuk 2. Van park van Kol tot Julianapark	p. 4
Hoofdstuk 3. Het huidige park	p. 38
Hoofdstuk 4. Waardstelling van het park	p. 43
Hoofdstuk 5. Maatregelen voor onderhoud en beheer	p. 46
Bijlagen: 1. Overzicht van bomen geplant in 1903 en 1935	p. 50
2. Gids Julianapark 1933	p. 51
Verantwoording gebruikte illustraties	p. 53
Geraadpleegde literatuur	p. 55
Voetnoten	p. 56

HOOFDSTUK 1. INLEIDING

Aan de noordkant van de stad Utrecht ligt een prachtige plek waar ik graag kom, evenals vele duizenden anderen: het Julianapark. Het park, onder oudere wijkbewoners ook bekend als het park van Kol, is één van de oudste stadsparken van Utrecht. Een volgroeid park dat de tand des tijds goed heeft doorstaan en een rijke geschiedenis kent.

Het is springlevend groen erfgoed waar jong en oud, rijk en arm, autochtoon en allochtoon naar toe gaan om al die dingen te doen die een stadspark aantrekkelijk maken: wandelen, spelen, genieten van elkaar en van de natuur, naar muziek luisteren, naar de herten en de vogels kijken. En dat al meer dan een eeuw lang. Het is daarom vooral ook een plek om trots op te zijn en om te beschermen.

Het Julianapark in Utrecht (Zuilen) is het onderwerp van het tuinhistorisch onderzoek dat ik in het kader van de Leergang Groen Ruimtelijk Erfgoed met veel plezier heb gedaan. Een aantal mensen heeft enthousiast medewerking verleend. Hen wil ik graag bedanken: Gerard Joost Esser van de Stichting Zuilen en Vecht, Ron Jurgen, tot voor kort beheerder van het Julianapark, Bettina van Santen, adviseur cultuurhistorie van de gemeente Utrecht en Tolien Wilmer van het Utrechts Archief.

Leeswijzer

Hoofdstuk 2 gaat in op de geschiedenis van het park.

Hoofdstuk 3 beschrijft de huidige situatie van het park.

De cultuurhistorische waardestelling is in hoofdstuk 4 te vinden.

Hoofdstuk 5 tenslotte bevat aanbevelingen voor het behoud en beheer van het park.

HOOFDSTUK 2. VAN PARK VAN KOL TOT JULIANAPARK

2.1. De plannen van Jan Kol

Eén van de vooraanstaande families in Utrecht in de negentiende en begin twintigste eeuw is de familie Kol. Achtereenvolgende generaties Kol maken fortuin in het bankwezen (bank Vlaer & Kol) en investeren hun geld in de aankoop van landgoederen en gronden in en om Utrecht. Zo bezit de familie een hofstede genaamd ‘Zeldzaam’ met bouw- en weiland in de gemeente Zuilen (Zweesereng). Aan het eind van de negentiende eeuw is Zuilen een zelfstandige, landelijke gemeente met ongeveer 1.000 inwoners ten noordwesten van de stad Utrecht. Hofstede ‘Zeldzaam’ ligt aan de Daalsedijk. De gronden die bij deze boerderij horen strekken zich uit van de Vecht tot aan de andere kant van de spoorlijn Utrecht-Amsterdam. De Daalsedijk en de Amsterdamsestraatweg doorsnijden deze gronden.¹

Figuur 1 Zweesereng met de hofstede Zeldzaam, Topografische Militaire Kaart 1898

De hofstede, die wordt verpacht, vormt rond 1870 als uitspanning een trekpleister voor wandelaars. Van Hulzen schrijft dat ‘Zeldzaam’ door zijn ligging allergeunstigst bekend was en bijzonder door buitenpartijen bezocht werd ‘met de hoge bomen en zijn verrukkelijke speelweide’ [...] ‘tussen de korenweiden en klaprozen’.² In 1929 is de boerderij afgebroken.

Figuur 2 Foto van een schilderij van de hofstede Zeldzaam

Jan Kol IV (1849-1919) is de vijfde generatie Kol. Prof. dr. J.H.F. Kohlbrugge, die “door banden van vriendschap met de familie verbonden was”, beschrijft Jan Kol als een geboren zakenman, met een scherp vernuft, een ontledend verstand en een nauwgezet geweten. “Hij

had weinig onderwijs genoten en zichzelf gevormd. [...] Streng was hij in den beoordeeling van menschen, en daar hij buitendien geheel in zijn werk opging, bleef hij een eenzame, dien slechts weinig personen werkelijk gekend hebben”. Hij vestigde een eigen kantoor in Amsterdam, maar gaat later leiding geven aan het familiebedrijf, Bank Vlaer en Kol, in Utrecht. Als hij het presidentschap van de Nederlandsche Bank aangeboden krijgt, kiest hij ervoor bij het familiebedrijf te blijven werken. Dat bedrijf floreert door zijn inzet. Van 1888 tot 1904 was Jan Kol lid van de gemeenteraad van Utrecht.³

Figuur 3 Jan Kol (ca. 1919)

In 1889 erft Jan Kol van zijn vader Everard de hofstede Zeldzaam met de bijbehorende gronden. Hij ontwikkelt al snel plannen om de opbrengst van deze gronden te vergroten. Volgens Kohlbrugge wil Kol in eerste instantie zijn grond in Zuilen gebruiken om een haven aan te leggen aan de ‘ouden Zuilenschen binnenweg’. Voor dit plan zoekt hij samenwerking met de eigenaar van de aangrenzende grond, jonkheer Bosch van Amelisweerd. Bosch van Amelisweerd gaat aanvankelijk op zijn voorstel in, maar besluit later om zijn gronden aan de gemeente Utrecht te verkopen voor woningbouw.⁴ Op deze grond verrijst later Ondiep.

Kol gaat op zoek naar een andere mogelijkheid om meer rendement uit zijn grond te halen. Verkoop van zijn grond voor woningbouw is een aantrekkelijke optie. Hij voorziet dat de geplande stadsuitbreiding vooral aan de noordwestelijke kant van de stad zal gaan plaatsvinden. Verdere uitbreiding aan de oostelijke en westelijke kant van de stad verwacht hij niet vanwege de belemmering die de forten van de Hollandse Waterlinie hier vormen. Om de bouw van een villawijk aan de noordwestkant van de stad te stimuleren laat hij een wandelpark voor de gegoede burgerij aanleggen. Een mooi park verhoogt immers de aantrekkelijkheid van de woonomgeving en daarmee de waarde van de bouwgrond.

Bij dit plan zal het Wilhelminapark hem ongetwijfeld als succesvol voorbeeld voor ogen hebben gestaan. Aan de oostkant van de stad was rondom het in 1898 geopende Wilhelminapark een fraaie villawijk tot stand gekomen. Jan Kol had hier zelf ook de hand in gehad door in de Ramstraat de eerste drie villa's te bouwen.⁵

Kohlbrugge deelde de visie van Kol dat aan de noordwestkant van Utrecht snel woningbouw zou komen overigens niet. ‘Nog in 1906 bood hij mij aan, bij zijn park aan den Amsterdamschen straatweg een villa voor mij te bouwen, waarop ik niet inging, daar ik overtuigd was dat die streek voor villabouw niet in aanmerking kon komen.’ Een vooruitziende blik naar zou blijken.

Stadsverfraaiing

De aanleg van een stadspark past in een traditie van stadsverfraaiing die vooral in de 19^e eeuw hoogtijdt viert.⁶ De gegoede burgerij spant zich in om een prettige stedelijke omgeving te realiseren. Een fraaie omgeving die hen in staat stelt aangenaam te wonen en te verpozen, maar ook een uiting is van hun toegenomen welvaart en status. Bovendien is het een manier om welgestelde gelijkgestemden aan te trekken en zo de stedelijke economie te stimuleren. Het is een tijd waarin de industrialisatie en de stedelijke bevolking groeit, met name het arme deel van de bevolking. Steden kampen met een toenemend ruimtegebrek. Binnensteden verpauperen en het groen dat eeuwenlang een belangrijk deel van de ruimte binnen de stadsmuren vormt verdwijnt. Het valt ten offer aan woningbouw, vaak van een miserabele kwaliteit. Bovendien wordt het landschap buiten de stad voor het merendeel van de bevolking steeds moeilijker bereikbaar.

Tegen deze achtergrond geven particulieren en soms ook de gemeentelijke overheid opdracht parken aan te leggen als openbare ruimte en stedelijke voorziening. De parken liggen veelal aan de rand van de stad en zijn vooral bedoeld als ‘wandeling’ voor de gegoede burgerij. Erom heen verrijzen vaak villa’s. Bewoners van deze villa’s profiteren van het uitzicht op het park en kunnen er makkelijk gebruik van maken.

Het park brengt de natuur weer dichtbij. Wandelend in een park kan de stadsbewoner ontsnappen aan de drukte van de stad. Tegelijkertijd is er de overtuiging dat een schone, gezonde en mooie stad en wandelen in de natuur leidt tot morele verheffing.

Zo laat de gemeente Utrecht op advies van de Commissie tot Uitbreiding en Verfraaiing der Stad Utrecht in 1830 een prachtig singelpark aanleggen naar ontwerp van Jan David Zocher jr. De voormalige parken Tivoli en Nieuweroord, aangelegd in opdracht van particulieren, bieden groen aan de westelijke rand van de stad. Met de opening van het Wilhelminapark in 1898 krijgt ook de oostkant van de stad haar ‘wandeling’.

Aan de noordwest kant van de stad op de grens met Zuilen moeten bewoners de stad uit om te kunnen recreëren. Te voet of met de koets gaan zij tussen de weilanden door naar het theehuis Chartreuse of de eerder genoemde hofstede Zeldzaam voor een verfrissing en ontspanning.

Aan het begin van de twintigste eeuw krijgt ook dit deel van de stad een openbaar toegankelijk park dankzij Jan Kol.

De firma H. Copijn en Zoon

In 1903 geeft hij de firma H. Copijn en Zoon uit Groenekan opdracht een stadspark in landschapsstijl te ontwerpen.⁷ De firma Copijn bestaat uit Hendrik Copijn (1842-1923) en zijn zoon Lodewijk Wilhelmus (1878-1945).⁸

Figuur 4 Hendrik Copijn

Figuur 5 Lodewijk Copijn

Hendrik Copijn is de zoon van boomkweker en tuinarchitect Jan Copijn. Hendrik leert het vak van zijn vader. Hij concentreert zich vooral op de tuinarchitectuur en werkt in dienst van zowel particulieren als gemeenten. In het Utrechtse krijgt hij vooral bekendheid met zijn ontwerp van het Wilhelminapark (1888) en met de prestigieuze opdracht van baron Etienne van Zuylen van Nijvelt om een landschapspark rond kasteel De Haar in Haarzuilens aan te leggen (1895). Vanaf 1900 werkt hij samen met zijn zoon Lodewijk Wilhelmus.

Parken in landschapstijl

Al sinds de 18^e eeuw worden parken gezien als een weergave van het klassieke, ideale landschap en het perfecte decor voor een ideale samenleving. Het park weerspiegelt het leven in zijn meest eenvoudige en onschuldige vorm en vormt zo een tegenstelling met het ‘verderfelijke’, gecompliceerde leven in de stad. Wandelen in het park kan mensen tot morele verheffing brengen. Het landschappelijk groen stimuleert op een positieve manier de gevoels- en ervaringswereld van de wandelaar. Laat hem somberen bij een donker hoekje met een treurwilg, zich verbazen over Gods creatie bij een exotische boom en verrast worden bij een mooi doorzicht vanaf een heuvel over een waterpartij. Ook de aanwezigheid van kunstwerken, die bijvoorbeeld historische verhalen vertellen, stimuleert het gevoelsleven. Dat geldt ook voor het genieten van botanische zeldzaamheden als uitheemse bomen en volières met exotische vogels en van muziekkuitvoeringen in paviljoens.

Om het ideale landschap weer te geven omvat de landschapstijl een aantal vaste elementen: grasvlakten, hoogteverschillen (lichte glooiingen en heuveltjes), verspreide bosschages, paden en waterpartijen in slingerend verloop, architectonische tuinsieraden als paviljoens, beelden, bruggetjes en levende tuinsieraden als vee. In de 19e eeuw ontwikkelt zich binnen de landschapstijl een aparte vorm voor het stadspark om tegemoet te komen aan de recreatieve en educatieve functie van dit park.

Min of meer vaste elementen zijn:

- een boerderij met vee of een hertenkamp
- een paviljoen om thee te drinken
- een muziektent
- volières en dierentuinen
- gelegenheid voor sport en spel
- heuveltjes met een uitkijkpunt
- musea
- standbeelden van helden en historische figuren
- uitheemse planten en boomsoorten
- bloembedden met eenjarigen.

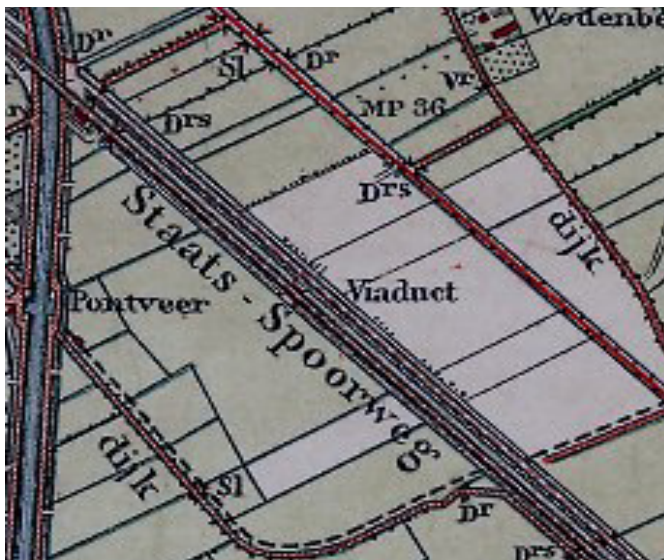
In het park dat Copijn ontwerpt zijn veel van deze elementen terug te vinden.

2.2. Het ontwerp en de aanleg van het park

In de bibliotheek van de Wageningen UR, Afdeling Speciale Collecties, ligt de ongedateerde en ongesignde ontwerp-tekening van een ‘onbekend project’ (map D12, kaartnummer 33.011.06, reg.nr. 3336). Op de tekening staat linksonder ‘Keulsche vaart’ vermeld. De Keulsche Vaart is de naam van een kanaal dat in de 19^e eeuw Amsterdam verbond met de Lek, grotendeels via bestaande waterwegen als de Vecht en de Vaartsche Rijn. In 1892 gaat de Keulsche Vaart op in het Merwedekanaal, maar de naam Keulsche Vaart werd nog jaren lang gebruikt. De naam Keulsche Vaart wijst erop dat het project in (de directe omgeving van) de stad Utrecht is gesitueerd.

De onbekende ontwerptekening is toegeschreven aan Hendrik Copijn. De grillig gevormde vijver met lobben en 'schiereilanden' en een eiland in de vijver wijst sterk op de hand van Hendrik Copijn. De vijver is bijna identiek aan de vijver die Hendrik Copijn heeft ontworpen voor het Wilhelminapark in Utrecht. De vijver in Rams Woerthe in Steenwijk en Park de Haar in Haarzuilens, ontworpen door Copijn, hebben dezelfde kenmerkende lobben. Ook de stijl van tekenen en het gebruikte papier komen overeen met de genoemde ontwerptekeningen. Kan deze ontwerptekening van een onbekend project van Copijn de ontwerptekening van het Park van Kol zijn?

Op het eerste oog vertoont de ontwerptekening overeenkomsten met het park van Kol: de grillige vijver, de ovaal- en niervormige gazons met boomgroepen en solitaire bomen, de padenstructuur en de hoofdingang. Bij nadere bestudering zijn er echter ook veel verschillen en aspecten die niet kloppen: de locatie van de Keulsche Vaart, de drie in- en uitgangen, de kleine slingervijver en het grote gazon. Het is duidelijk dat dit ontwerp niet goed past. Dat roept de vraag op of er een locatie is waar de ontwerptekening beter op zijn plek valt. Met de Keulse Vaart en de met potlood getekende noordpijl (rechtsboven) als uitgangspunt is op de Topografisch Militaire Kaart van 1902 één locatie te vinden waar het ontwerp past: de kavel tussen de Keulsche Vaart, de Lageweidsche dijk en de spoorlijn Utrecht-Amsterdam.

Figuur 6 Detail van Topografisch Militaire Kaart 1902

De hoofdingang van het park ligt aan de Keulsche Vaart, op de plek waar de 'pontveer' afmeert. De zuidelijke kant van het park sluit aan op de Lageweidsche dijk en de uitgang rechtsonder komt uit op deze dijk. De noordelijke kant van het park wordt begrensd door de spoorlijn. De westkant van het park valt samen met de kavelgrens. Hier liep wellicht een sloot. De oostkant valt gedeeltelijk samen met een kavelgrens, maar buigt daarna dwars over de kavel af richting het viaduct dat onder de spoorlijn door gaat (de huidige Julianaparklaan). De uitgang (rechtsboven) aan deze kant van het park komt uit bij dit viaduct. De tekening past dus goed op deze locatie, met de kanttekening dat de oostkant van het ontwerp niet de bestaande kavelgrens volgt, terwijl dat wel voor de hand zou liggen.

Deze grond was eigendom van Jan Kol. Het is dan ook aannemelijk dat deze ontwerptekening bedoeld is voor een park dat, ten opzicht van het huidige Julianapark, aan de andere kant van de spoorlijn is gepland. Uit het eerder genoemde artikel van Kohlbrugge is bekend dat Jan Kol op deze kavel plannen had voor een park. Kol biedt zijn park aan de Amsterdamsestraatweg na de aanleg aan de gemeente Utrecht aan met de belofte een tweede park aan te leggen

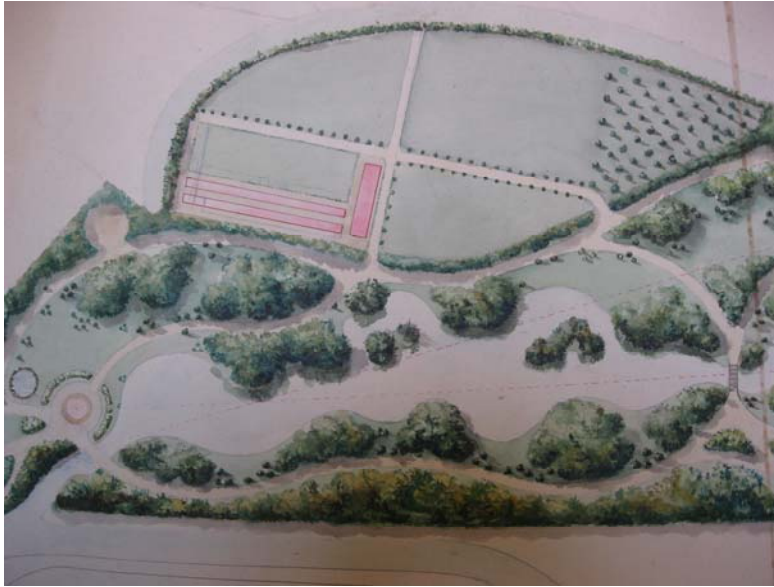
op het terrein langs de Keulse vaart en Lageweidsche dijk⁹. Omdat de overdracht aan de gemeente op dat moment niet doorgaat, blijft Kol zelf zijn park beheren en ziet hij af van een tweede park. De grond langs de Lageweidsche dijk verkoopt hij in 1913 aan Werkspoor, die haar machinefabriek vanuit Amsterdam daar naartoe verhuist.

Figuur 7 Ongedateerde en ongesignde ontwerpkening uit de bibliotheek van de Wageningen UR, Afdeling Speciale Collecties, kaartnummer 33.011.06. Waarschijnlijk van de Fa Copijn en zoon in opdracht van Jan Kol voor een niet gerealiseerd park in Utrecht, gelegen tussen de Lageweidsche dijk, de Keulse Vaart en de spoorlijn Utrecht-Amsterdam (rond 1903).

Figuur 8 Ontwerptekening van Hendrik Copijn voor het Wilhelminapark (1888)

Figuur 9 Deel van de ontwerptekening van Rams Woerthe door H. Copijn (1899)

Figuur 10 Deel van de ontwerptekening van Park de Haar, Haarzuilens, door H. Copijn (1894)

Het kan zijn dat Kol voortvarend te werk is gegaan en direct nadat zijn park aan de Amsterdamsestraatweg gereed was, Copijn opdracht heeft gegeven een ontwerp voor een tweede park te maken. Het kan ook zijn dat Kol bij nader inzien heeft besloten eerst een park aan de Amsterdamsestraatweg te realiseren en Copijn opdracht heeft gegeven zijn ontwerp aan te passen voor deze nieuwe locatie. Een reden zou kunnen zijn dat een park aan de Amsterdamsestraatweg minder geïsoleerd ligt en daardoor beter de bouw van villa's kan aantrekken.

Duidelijk is in ieder geval dat Copijn in opdracht van Jan Kol rond 1903 dit ontwerp heeft gemaakt voor een park op Zuilens grondgebied, dat nooit in die vorm is gerealiseerd.

Het park aan de Amsterdamsestraatweg

Voor het park aan de Amsterdamsestraatweg is geen exacte ontwerptekening bewaard gebleven. Het ontwerp van het oorspronkelijke park uit 1903 is echter goed te achterhalen op basis van de hedendaagse, nagenoeg ongewijzigde plattegrond van het park, een schematische

tekening op de stadsplattegrond van Utrecht uit 1915/1916¹⁰ en de kaart die plantsoenmeester Perk Vlaanderen in 1929 heeft gemaakt na de overdracht van het park aan de gemeente Utrecht.

Figuur 11 Stadsplattegrond Utrecht 1915/1916

Het park heeft een onverharde, padenstructuur die als een rondwandeling door het park slingert. De rondwandeling heeft een hoofdpad met meerdere zijpaden. De paden leiden de wandelaar door het hele park langs de open en dichte gedeelten en bieden steeds nieuwe doorkijkjes en uitzichten. Zij voeren op verschillende manieren langs de vijvers: dicht langs de oever, op een afstandje van de oever en over de heuvel met uitzicht op de vijver. Zo kan de wandelaar de vijver en de beplanting erom heen van verschillende kanten bewonderen. Meerdere paden komen uit op de open ruimte langs de Amsterdamsstraatweg waar in 1903 de muziektent stond en vanaf 1917 het paviljoen. Op dit veld staan in de zomer banken. De ingang van het park ligt aan de Amsterdamsstraatweg. Onduidelijk is of het park vanaf de aanleg is omgeven door een hek of dat het hekwerk later is geplaatst. Centraal in het ontwerp van Copijn staat de grote vijver. De vijver is grillig van vorm met grote lobben die schiereilanden vormen; in de vijver ligt een eilandje. De vijver heeft glooiende oevers. De grond die bij het graven van de vijver vrijkwam is gebruikt om aan de zuidkant van de vijver een hoge heuvel te maken met een fraai uitzichtpunt. Aan de westkant van de vijver is een voederplaats met een rustieke, houten balustrade.

Het park kent afwisselend open (vijver, gazons) en gesloten (bosschages en boomgroepen) gedeelten. De gazons zijn ovaal- en niervormig. Langs en verspreid over de gazons staan struiken, solitaire bomen, boomgroepjes en ‘bospartijen’, van het pad gescheiden door grasbanden. De randen van het park zijn afgeschermd met bomen, zodat het omringde bouw- en weiland en de spoorlijn aan het zicht worden onttrokken.

De beplanting is rijk geschakeerd met een grote variëteit aan bomen en heesters. Het zijn vooral loofbomen, maar ook enkele ‘kegeldragende’ bomen. Verder telt het park veel bloeiende heesters. Stinzenplanten zorgen in het voorjaar voor kleur.

Gemeentelijk plantsoenmeester Krijn Perk Vlaanderen beschrijft in 1929, kort nadat de gemeente Utrecht het park heeft aangekocht, de beplanting die hij aantreft en die naar verwachting nog grotendeels dezelfde is als bij de aanleg in 1903. “De beplanting bestaat hoofdzakelijk uit loofhout, enkele groepen conifeeren worden er aangetroffen, de grond [zwarte leemhoudende klei] is voor vele soorten niet geschikt. De loofhoutbeplanting omvat

Figuur 12 plattegrond van het park gemaakt door Perk Vlaanderen in 1929

boomen, hakhout en bloemstruiken. Aangeplant zijn de volgende boomsoorten: eik, beuk, kastanje, eschdoorn, iep, esch, wilde kriek, noot, haagbeuk en linde. [...] Het hakhout bestaat uit eschdoorn, iep e.d. en dient als onderbeplanting, aan de padzijde dezer houtvakken zijn bloemstruiken aangebracht., die door gebrek aan licht slecht groeien.”

De Gids Julianapark, in 1933 uitgebracht om de wandelaar te informeren over de flora en fauna van het park, geeft een gedetailleerd overzicht van met name het bomenbestand. Bijlage 1 bevat een overzicht van dit bomenbestand. De genoemde bomen zijn ook terug te vinden in de kwekerscatalogus van de fa Copijn uit 1901-1902.

Figuur 13 Gezicht op de vijver bij de voederplaats voor eenden en vissen (1922)

Figuur 14 Zicht op de vijver (1922)

2.3. Uitbreiding met een hertenkamp

Nadat het park is aangelegd, biedt Kol volgens Kohlbrugge het park aan de gemeente Utrecht aan en belooft ook aan de andere kant van de spoordijk een park aan te leggen. Het loopt echter anders.

“Van die aanbieding is door een ongelukkig incident evenwel niets gekomen. Een gemeenteraadslid, slecht wandelaar, was het nauwelijks gereede park in ogeschouw gaan nemen en door dat onderzoek danig vermoeid. Verhit en geprikkeld kwam hij op 't kantoor van Vlaer en Kol en insinueerde daar dat Kol wel een mooi park had laten aanleggen, maar dat het nu een lastpost voor hem was geworden en hij dien last wilde afschuiven op den gemeente, die er geen bestemming voor had. Kol was door die insinuatie zoo verontwaardigd, dat hij zijn aanbod aan de gemeente introk en het algemeen toegankelijk gebleven park, tot aan zijn dood zelf is blijven onderhouden.”

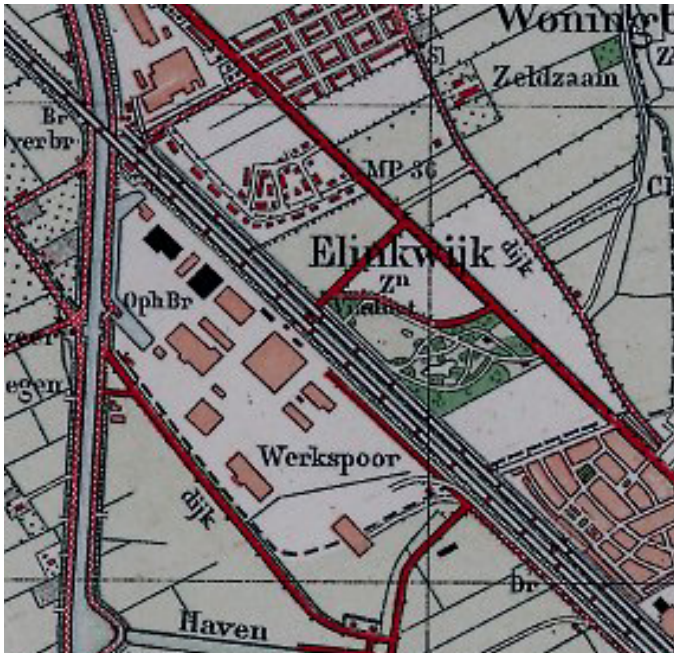
Kol besluit niet alleen het park te blijven beheren, hij voegt ook een hertenkamp toe. In publicaties wordt 1907 genoemd als het jaar waarin Kol zijn park uitbreidde met een hertenkamp. Volgens een artikel in het Utrechtsch Nieuwsblad van 9 oktober 1908 (pagina 3) is de hertenkamp echter niet eerder dan eind 1908 of begin 1909 aangelegd. De krant schrijft “Men deelt ons mede, dat een weiland gelegen achter het park van den heer Kol aan den Amsterdamschen Straatweg, herschapen wordt in een hertenkamp. Een bekoorlijkheid temeer voor het fraai aangelegde lustoord, dat hoewel nog jong van geboorte, reeds tal van aantrekkelijke punten biedt.”

Er is geen ontwerp-tekening van dit hertenkamp bewaard gebleven. Het ligt echter voor de hand dat deze uitbreiding ook van de hand van Copijn is. Ook in andere parken heeft hij hertenkampen ontworpen.

Figuur 15 Hertenkamp met rotsformatie en vijver (1922)

Op de Topografisch Militaire Kaart van 1922 is de uitbreiding van het park met een hertenkamp goed te zien (figuur 12). De uitbreiding ligt langs de spoorlijn aan de westkant van het park en loopt in een punt tot aan de verbindingsweg met het Werkspoorterrein. Het pad rondom de hertenkamp loopt vlak naast de spoordijk en heeft relatief weinig beplanting. De hertenkamp zelf bestaat uit een groot grasveld met een kleine vijver, een grote klimrotsformatie gemaakt van imitatiesteen en een hertenstal.

Figuur 16 Topografisch Militaire Kaart 1922

Het stuk grond dat resteert tussen de hertenkamp en de Amsterdamsestraatweg wordt verhuurd als warmoezeniersland. Tussen het uitgebreide park en dit stuk tuingrond wordt later een weg aangelegd. Vanaf deze weg is er een toegang tot het park (zie figuur 21).

Figuur 17 Wandelpad bij de hertenkamp met op de achtergrond de hertenstal (1922)

Onderhoud en toezicht

Voor het onderhoud van het park zet Kol personeel in. Bij de verkoop van het park aan de gemeente in 1929 maakt het overnemen van tuinman Van den IJssel en de ‘oude’ tuinknecht Bomhof deel uit van de verkoopvoorwaarden. Wellicht is met name de oude tuinknecht al vanaf de aanleg werkzaam in het park.

Het fraaie lustoord kan blijkbaar niet zonder toezicht. Het is onduidelijk of er al vanaf het begin toezicht is geweest in het park. In ieder geval loopt er in 1912 een parkopzichter rond, “den eervol gepensioneerden politie-agent De Ruyter”, die de orde moet handhaven en de hekken opent en sluit.¹¹ Het park is alle dagen geopend tot 19.30 uur, met uitzondering van de zondagmorgen. Omstreeks 1910 is ook de parkwachterswoning gebouwd.

Figuur 18 De parkwachterswoning (1922)

Een paviljoen

Eind 1917 besluit Kol in zijn park ‘een gelegenheid te stichten tot zitten en tot het gebruiken van consumpties’. Het paviljoen van de Volksbond tegen Drankmisbruik in het Wilhelminapark stond hem daarbij voor ogen, maar dan groter en praktischer (het paviljoen in het Wilhelminapark werd al een paar jaar na de opening vervangen door een groter ‘melkhuis’). Bovendien wil hij tegemoet komen aan de behoefte van een centraal punt in de groeiende wijk waar men ’s zomers en ’s winters bijeen kan komen.

Figuur 19 Het paviljoen (1922)

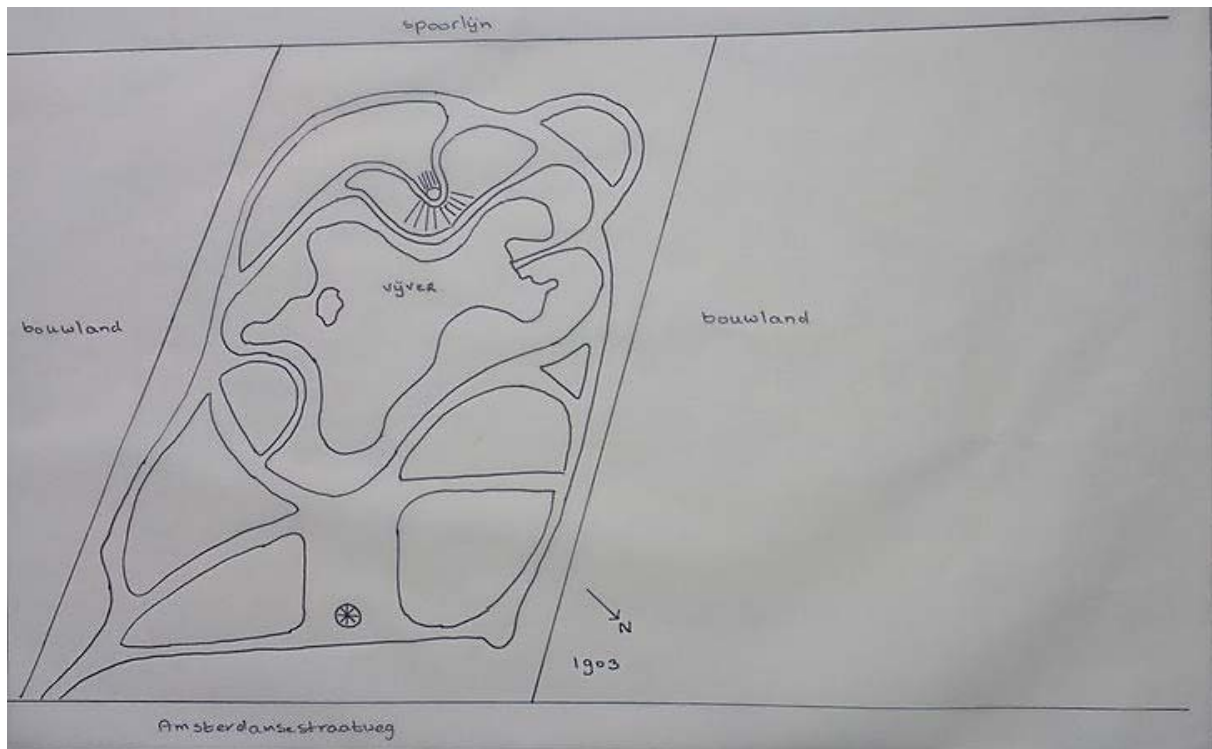
Het paviljoen komt op de plek waar de muziektent heeft gestaan, op het grasveld tussen de Amsterdamsestraatweg en de grote vijver. Het plan voor het paviljoen is een grote warande met uitzicht op de vijver en veel ruimte om buiten te zitten onder de jonge kastanjabomen. Ook zijn er twee zalen gepland en een orkestruimte voor muziekkuitvoeringen.¹² Afgaande op de foto uit 1922 (figuur 15) lijkt het erop dat het paviljoen beperkt is gebleven tot een overkapping met zitplaatsen

Arbeiderswoningen in plaats van villa's

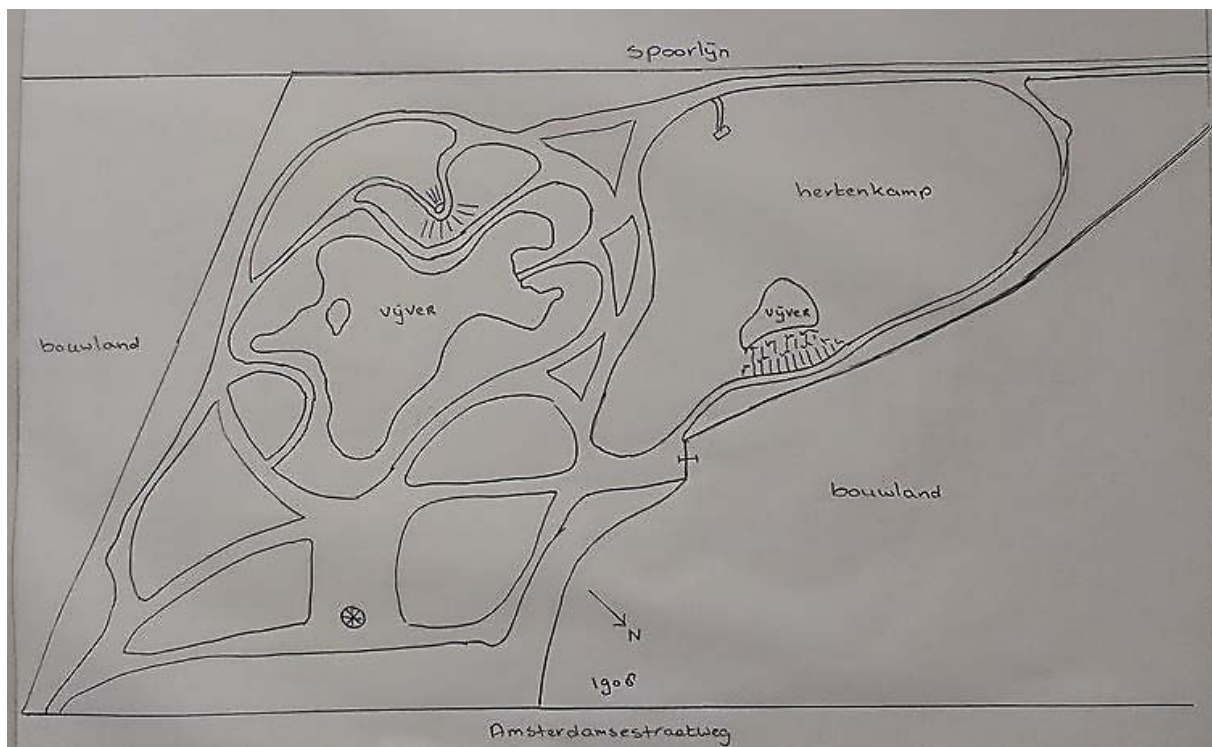
De door Kol verwachte aanleg van een villawijk komt niet van de grond. De stadsuitbreiding komt er wel, maar het zal nog vele jaren duren voordat het park omgeven is met bebouwing. De stadsuitbreiding bestaat uit overwegend arbeiderswoningen. Door haar ligging bij de spoorlijn, de Amsterdamsestraatweg en het Merwedekanaal blijkt dit deel van Utrecht aantrekkelijk voor bedrijven. In 1913 vestigt Werkspoor zich in Zuilen; kort daarna volgt staalfabriek Demka. De arbeiders die werken in deze fabrieken en die deels uit Groningen en België komen hebben huisvesting nodig. Zowel de gemeente Utrecht als diverse woningbouwverenigingen starten bouwprojecten. Elinkwijk en Nieuw Zuilen (De Lessepsbuurt) verrijzen, evenals de bomenbuurt in Ondiep.

Kol zag zijn plan voor een villawijk en overdracht van het park aan de gemeente niet in vervulling gaan. De wandelaars in zijn park waren niet de gelijkgestemde, gegoede burgers die hij voor ogen had, maar de bewoners van de dichtbevolkte arbeidersbuurten die rondom het park verrezen. Dit heeft Kol er niet van weerhouden zijn park in stand te houden en te blijven financieren. Hij heeft het zelfs uitgebreid en van een paviljoen voorzien. Nog vele jaren na zijn dood in 1919 bleef het park bekend als het park of de tuin van Kol.

Fasekaart 1. De situatie in 1903: oorspronkelijke aanleg

Fasekaart 2. De situatie in 1908: uitbreiding met een hertenkamp

2.4 De gemeente Utrecht redt het park

“Valt hier nog iets te redden?” Met deze verontruste kop bericht het *Utrechtsch Provinciaal en Stedelijk Dagblad* op 15 oktober 1928 over de aangekondigde publieke veiling van het park van Kol. De erven Jan Kol hebben besloten het park, inclusief de hertenkamp met 27 damherten, en de aangrenzende gronden te verkavelen in bouwterrein en te verkopen. Volgens Kohlbrugge vinden zij het beheer “te lastig”. 23 november 1928 moet de ‘eindelijke afslag’ gaan plaatsvinden. “Men moge hopen dat er een middel gevonden kan worden om de vernietiging van dit fraaie park te voorkomen”, aldus het UPSD.

F.C.C. Baron van Tuyll van Serooskerken, burgemeester van Zuilen, zoekt meteen contact met de erfgenamen. Aankoop door de gemeente Zuilen is echter geen optie. De onderhoudskosten zijn voor de kleine gemeente niet op te brengen.¹³ De burgemeester van Zuilen wendt zich tot de gemeente Utrecht met het verzoek “samen de zaak te behandelen”. Ook binnen de gemeente Utrecht was al ongerust gereageerd op de aangekondigde veiling. Raadslid G.L. de Haas vraagt het college te proberen het park aan te kopen “opdat het als wandelpark voor de volkrijke Ondiep-wijk zal behouden kunnen blijven.” Het verzoek vanuit Zuilen is dan ook niet aan dovemansoren gericht. Burgemeester Fockema Andreae van Utrecht besluit mee te werken. Als Baron van Tuyll enkele dagen later om gezondheidsredenen tijdelijk naar Engeland vertrekt, regelt Utrecht echter zonder verder overleg met Zuilen de aankoop. Uiteindelijk moet het college van Zuilen eind november uit de krant vernemen dat de aankoop rond is.¹⁴

Onderhandelingen en aankoop

De aankoop door de gemeente Utrecht gaat overigens niet zonder slag of stoot. Na vlotte onderhandelingen stuit een deel van de verkoopvoorwaarden bij de gemeenteraad op bezwaren. Men vindt de prijs (f 200.000) te hoog en de voorwaarde dat “het verkochte gedurende 100 jaar park zal blijven overeenkomstig de bedoeling van de stichter” te stringent. Deze voorwaarde van de erfgenamen was overigens niet vreemd, want de directeur Gemeentewerken had al een plan klaar om de grond te bebouwen en met de verwachte winst van f 90.000 een nieuw park aan de Vecht aan te leggen.

Het college gaat opnieuw in overleg met de familie. De familie Kol besluit de prijs te laten zakken tot f 145.000. De gemeente mag, “indien dit ten algemeene nutte noodig mocht worden, in de bestemming van het park verandering brengen, mits er niet die van bouwterrein aan wordt gegeven”. Bovendien moet de gemeente, als zij een verandering aanbrengt, een ander plantsoen van dezelfde grootte in de omgeving aanleggen. Dit alles op straffe van een boete van f 200.000 gedurende het leven van de erven Jan Kol. De aan het park grenzende ‘tuingrond’ mag gebruikt worden voor uitbreiding van het park en om een “verversingschlokaal of ander gebouwtje te stichten, een speelplaats, lighallen of dergelijke inrichtingen, mits daardoor het karakter van het park niet wordt geschonden”.

Op 24 november 1928 stemt de raad van de gemeente Utrecht in een besloten vergadering in met de aankoop van ‘den volkstuin aan den Amsterdamschestraatweg onder Zuilen met de zich daarop bevindende tuinmanswoning, schuur, hertenkamp en verdere opstallen, afrasteringen banken, enz., [...] ter gezamenlijke oppervlakte van ongeveer 10.08.05 H.A.’. De gemeente neemt tuinman H. van den IJssel in dienst. De 70-jarige parkknecht D. Bomhof is hiervoor te oud, maar hij ontvangt van de gemeente een maandelijkse uitkering die gelijk staat aan zijn voormalige salaris van f 20 per week. Parkwachter A. Gottlieb gaat niet mee naar de gemeente. Zijn dienstverband wordt per 1 april 1929 beëindigd en hij moet de parkwachterswoning verlaten. Gemeentewerkman H. Wouterse, werkzaam bij de Plantsoenendienst, neemt zijn plek in.¹⁵

Behalve de ‘volkstuin’ koopt de gemeente ook de aangrenzende gronden van de erven Kol die ten westen van het park liggen. Een deel van deze gronden is in gebruik als sportveld en verhuurd aan voetbal- en cricketvereniging Hercules. Een ander deel van de grond heeft de bestemming ‘tuingrond’; het UPSD omschrijft op 16-1-1931 dit stuk als “plattelandsrommelterrein met wat mest en boerenkool”.

Korte tijd later keuren ook Gedeputeerde Staten van Utrecht de aankoop goed.

Opknapbeurt van de flora

Nu het park eigendom van de gemeente Utrecht is geworden, komt de verantwoordelijkheid voor het beheer te liggen bij plantsoenmeester Krijn Perk Vlaanderen. Perk Vlaanderen begint zijn loopbaan als tuinarchitect en boomkweker. In 1927 wordt hij hoofd van de Plantsoenendienst van de gemeente Utrecht. In 1931 ontwerpt hij begraafplaats Tolsteeg. Tot zijn pensionering in 1953 blijft hij plantsoenmeester.

In maart 1929 brengt hij verslag uit over de staat van het park. Na een korte beschrijving van het park noemt hij een flinke lijst met gewenste verbeteringen die in de loop der jaren kunnen worden uitgevoerd.

De beplanting is in de loop der jaren te dicht gegroeid en het is nodig enkele bomen te kappen en snoeien. De bloemstruiken groeien slecht door gebrek aan licht; er moet bijgeplant worden. Omdat de beplanting aan de randen in de winter te doorzichtig is, zijn de achtertuinten van de aangrenzende woningen en het rangeerterrein van de spoorwegen te zien. Aanvullende beplanting met groenblijvende heesters aan deze kanten is spoorlijn gewenst.

De gazons en grasbanden bestaan grotendeels uit mos door gebrek aan licht en mest. De paden vergen een nieuwe bovenlaag en hier en daar moet de waterafvoer verbeterd worden. “De wandeling zou aan belangrijkheid winnen”, wanneer een strook beplanting langs het hek aan de spoorzijde wordt aangebracht, waarbij het pad wordt verlegd en het hek van de hertenkamp enkele meters naar binnen wordt geplaatst.

Verder wil hij de vooruitspringende hoek bij de parkingang afronden. Het is ook nodig aan de kant van de Amsterdamsestraatweg de grond op te hogen, want het trottoir ligt hoger dan het park. Tenslotte wil hij voor de parkwachter een toeganghekje maken aan de Van Eimerenstraat, zodat het grote hek ’s avonds gesloten kan blijven. Ook wil hij de parkwachterswoning met een haag aan het oog onttrekken.

Aan de kant van de Amsterdamsestraatweg wil hij een “kiosk voor ververschingen” zetten met “een schuilplaats voor bezoekers ingeval van plotseling opkomende regenbuien”. Tot slot pleit hij voor een verruiming van de openingstijden tot zonsondergang in plaats van 19.30 uur en voor openstelling op zondagmorgen.

Hij schat de jaarlijkse kosten van het algemeen onderhoud op f 5.000 en de kosten voor de gewenste verbeteringen (zonder de kiosk) op ruim f 9.000.

Het rapport gaat ter advisering naar de nieuw opgerichte Commissie voor het Park van Kol. In haar eerste vergadering buigt de commissie zich over de aanbevelingen. Zowel de commissie als later de gemeenteraad stemmen in met de aanbevelingen. Vanwege de kosten moet de uitvoering echter over een periode van drie jaar gespreid worden. Begonnen wordt met het uitdunnen en snoeien van bomen en struiken, het bemesten van de gazons en de hertenkamp en het aanbrengen van een zandlaag op de paden.¹⁶

Het plan om de plantsoenstrook tussen de hertenkamp en de spoorlijn te verbreden en verdichten lijkt niet te zijn uitgevoerd, omdat op latere luchtfoto’s goed te zien is dat de beplanting hier laag en open is. Bovendien wordt in 1955 weer voorgesteld deze strook te verbreden en verdichten. Dan wordt het voorstel ook uitgevoerd¹⁷.

In juli 1929 wordt vanwege de drukte bij het voeren van de karpers in de grote vijver een tweede voederplaats aangelegd tegenover de bestaande voederplaats. Het is eveneens een steiger op palen met een houten balustrade.¹⁸

Figuur 20 De beide voederplaatsen langs de vijver (rond 1933). De foto is genomen vanaf de tweede (de nu nog bestaande) voederplaats. Rechts zijn de dennen op het schiereiland te zien.

Uitbreiding van de fauna

Terwijl Perk Vlaanderen zich inzet voor de flora van het park, buigt de commissie voor het Park van Kol zich over de uitbreiding van de fauna van het park. De commissie bestaat uit 5 leden, van wie één namens de gemeente Zuilen. Voorzitter van de commissie is de wethouder openbare werken van de gemeente Utrecht, A.H. Smulders. Het educatieve belang dat men hecht aan het park blijkt uit de benoeming van het hoofd van de openbare school in Ondiep tot lid van de commissie.¹⁹

De commissie zet zich met groot enthousiasme in voor de uitbreiding van de vogelstand van het park. Zo moeten er watervogels (o.a. Australische zwanen en Kaapse eenden) komen in de grote vijver. De vijver in de hertenkamp wordt vergroot om aan kraanvogels plek te bieden.²⁰ Voor vogels die in Utrecht en omgeving zelden te zien zijn, zoals kemphanen, fazanten en flamingo's, wordt een grote natuurvolière gebouwd. In het midden van de volière wordt 'een duin- en heidelandschapje met bijbehorenden plantenwereld aangebracht. Een heuveltje wordt opgeworpen, aan den voet waarvan men een plasvijvertje zal graven dat door een beekje met den bestaanden vijver van den hertenkamp wordt verbonden. Deze vijver wordt vergroot en uitgediept. Er om heen komen een viertal moerasjes met daarin verschillende waterplanten. Een bronnetje in het heuveltje zal het plasvijvertje van water voorzien. Dat door een beekje naar de vijver van de hertenkamp zal afvloeien'. Een met riet bedekt gebouwtje zal als wintervolière dienst doen.²¹ Naast de grote volière komt er ook een aantal kleinere volières en op het grasveld bij de grote vijver is een duiventil gepland. Tot slot wil de commissie ook enkele flamingo's aankopen die de kraanvogels in de vijver bij de hertenkamp gezelschap gaan houden.

Het is niet de bedoeling dat de gemeente dit plan gaat financieren. De commissie rekent op de offervaardigheid van de burgerij, "zonder onderscheid van fortuin" vanuit de gedachte dat de burgers het park meer zullen waarderen, als zij zelf financieel hebben bijgedragen.

De commissie schrijft ook de woningbouwverenigingen aan, evenals Werkspoor en Demka. Al deze activiteiten brengen gemeenteraadslid Frijda ertoe in de gemeenteraadsvergadering van 8 november 1929 te spreken van 'verkapte bedelarij'.

De oproep aan de burgerij heeft succes. Schenkingen stromen binnen, zowel in geld als in natura. De commissie krijgt ruimhartig Java-krielen, goudfazanten en pauwhoenen aangeboden. Met het ingezamelde geld laat de commissie de volières bouwen en koopt begin 1930 onder andere flamingo's en Australische zwanen van Burgers Dierenpark in Arnhem. Behalve vogels zijn ook konijnen, marmotten en vossen welkom in het park. In mei 1931 krijgt het park een bijenhuisje.²²

Figuur 21 Het park in 1929

Een nieuwe naam: het Julianapark

Raadslid Frijda is in mei 1929 de eerste die suggereert de naam van het park te veranderen. Omdat Utrecht al een Wilhelminapark heeft, stelt hij voor het nieuw aangekocht park Juliana- of Emmapark te noemen.²³ Wethouders Smulders reageert dat hij toevallig diezelfde week de gemeentearchivaris heeft gevraagd met suggesties voor een nieuwe naam te komen. De huidige naam hoeft volgens Smulders niet te blijven bestaan, want “de gemeente heeft niet zulke bijzondere verplichtingen ten opzichte van de familie [Kol], dat het wenschelijk zou zijn dien naam te laten voortbestaan’.²⁴

De gemeentelijk archivaris komt in zijn advies met de naam Sweser-engh of Noorderpark. De naam Sweser-engh vindt hij eigenlijk niet geschikt, want te ingewikkeld. Dus blijft bij gebrek aan beter de naam Noorderpark over. De commissie Park van Kol wijst beide namen af. Uiteindelijk krijgt het park in 1930 de naam Julianapark. In de volksmond blijft de naam park of tuin van Kol echter nog lang bestaan.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog krijgt het Julianapark officieel weer even haar oude naam terug. In opdracht van de Rijkscommissaris voor het bezette Nederlandse Gebied besluit NSB-burgemeester Van Ravenswaay op 2 april 1942 de naam van het Julianapark te veranderen in Park van Kol. Parken, straten ed. mochten namelijk niet langer naar levende leden van het Huis van Oranje worden genoemd. Na de oorlog wordt deze naamsverandering weer ongedaan gemaakt.²⁵

Stichting Julianapark

Begin juni 1930 wordt de commissie Park van Kol omgevormd tot een stichting, de Stichting Julianapark, naar de nieuwe naam van het park. Doel van de stichting is “te bevorderen dat het Julianapark op de meest doeltreffende wijze gelegenheid biedt tot ontspanning en tot het aankweken van belangstelling in de natuur”. Dit wil de stichting doen door een vogeltuin in

te richten, meer verscheidenheid in flora en fauna te realiseren, muziek- en zanguitvoeringen te organiseren en het college van burgemeester en wethouders advies te geven.²⁶ Tot 1970 neemt de stichting deze taak op zich en koopt vogels aan. Per 1 juli 1970 wordt de stichting ontbonden, omdat het bestuur geen noodzaak tot voortbestaan meer ziet.²⁷

Figuur 22 Het park in 1930

Officiële opening 18 juni 1930

De vele veranderingen sinds de overdracht van het park rechtvaardigen in de ogen van het college een officiële opening. Woensdag 18 juni 1930 is het zover. In aanwezigheid van veel notabelen en na enkele toespraken en het zingen van het Wilhelmus opent burgemeester Fockema Andreae het park en kondigt de nieuwe naam aan: Julianapark. Een optreden van het Utrechts Stedelijk Orkest en een wandeling door het park sluiten de feestelijke bijeenkomst af.

Uit het Utrechts Nieuwsblad van 18 juni 1930, pagina 3

Het Julianapark.

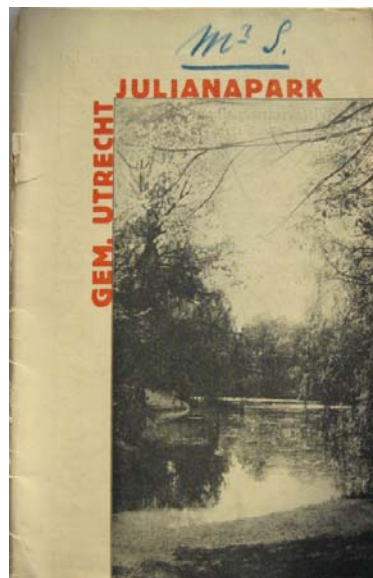
(oud Park van Kol)

Officieele opening.

Het park van Kol is niet meer. Vele jaren lang was het als een oase in een allengs wassende huizenzee. Thans is het verdwenen om plaats te maken voor het Gemeentelijke Juliana-park, dat tusschen haakjes zijn groote aantrekkelijkheid toch nog in de eerste plaats aan zijn "erfenis" dankt. Intusschen niet ontkend mag worden dat de gemeente krachtig is voorgegaan om de aantrekkelijkheid te verhoogen zodat het voormalige park van Kol in het huidige Julianapark den weg niet meer zou weten. Zoveel deed de Gemeente en poogde de gemeente te doen, dat het college van B. en W. er een "officieele opening" van meende te kunnen maken, de opening van het gemeentelijk park, welke plechtigheid hedenmiddag om twee uur plaatsvond. Aan den tuin-ingang gaven twee vaderlandsche vlaggen met oranje wimpels van de bijzondere gebeurtenis blijk. Verder in het park, op den open vlakte voor de grote vijver, werd een met vlagjes versierde tent aangetroffen waar nevens muziek zou worden gemaakt.

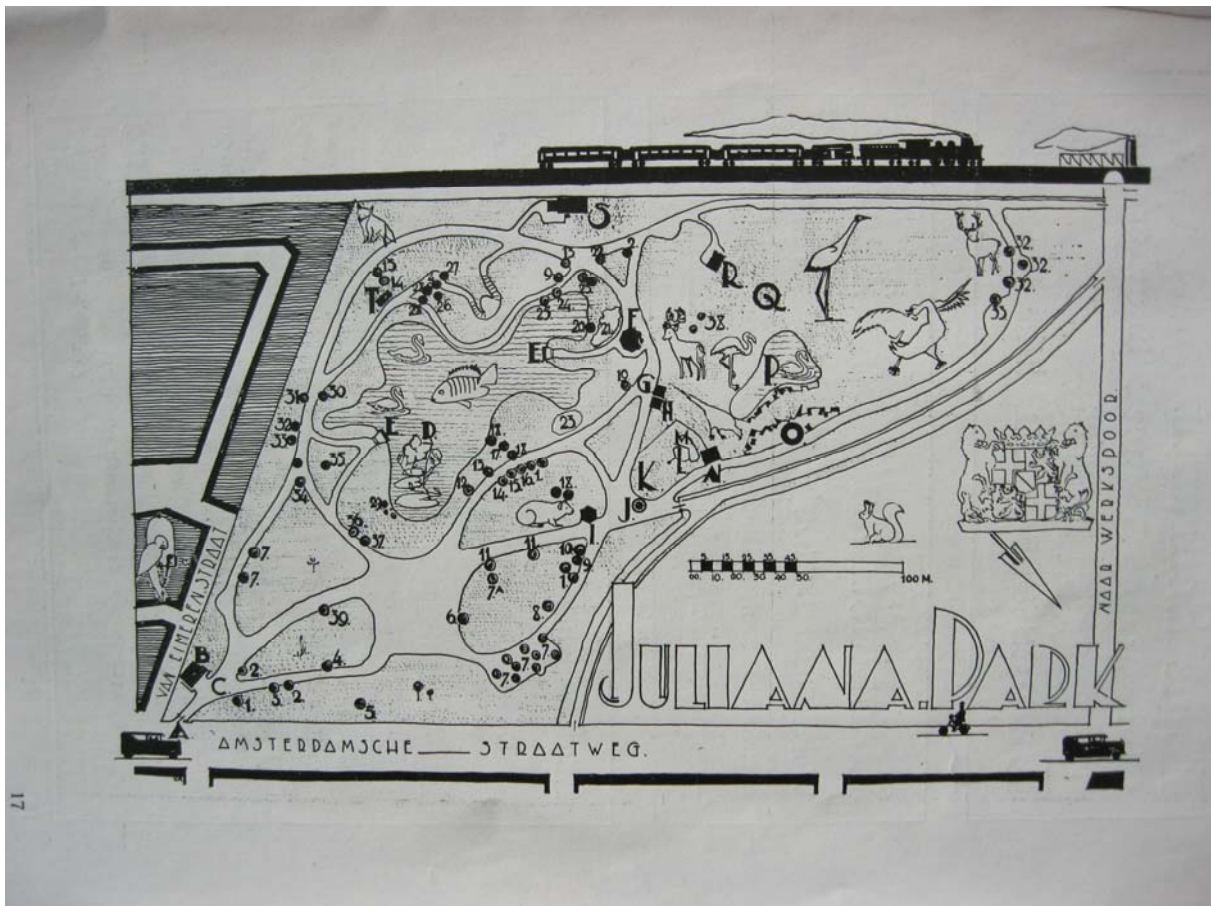
Gids voor het Julianapark

Het Julianapark heeft een belangrijke educatieve functie. Gemeentebestuur en het bestuur van de stichting Julianapark willen de kennis van de bezoekers van het park vergroten. Daarom wordt in 1933 een gids voor het Julianapark uitgegeven. Auteurs zijn plantsoenmeester Perk Vlaanderen en bestuurslid van de Stichting Julianapark F. Hessel. Het is een fraai vormgegeven boekje dat verkrijgbaar is bij de parkwachter en in de boekhandel. Het geïllustreerde gidsje met plattegrond geeft een korte geschiedenis van het park en omschrijft de belangrijkste bomen en dieren in het park.

Figuur 23 Gids Julianapark 1933

Op basis van de plattegrond kan nog precies achterhaald worden waar de dierenverblijven hebben gestaan. Het eerder genoemde bijenhuis uit 1931 was wellicht een kort leven beschoren, want het wordt niet vermeld in de gids.

Figuur 24 Plattegrond uit de Gids Julianapark van 1933

- A. Ingang park
- B. Woning parkwachter
- C. Papegaaien
- D. Groote Vischvijver
- E. Voederplaats voor Eenden en Visschen
- F. Achtzijdig Vogelhuis
- G. Vogelhuis
- H. Vogelhuis
- I. Marmotten en Konijnenhuis
- J. Drinkfontein
- K. Vogelhof
- L. Vogelvijver
- M. Moeras
- N. Vogelhuis met Duiventoren
- O. Rotspartij
- P. Vijver in Hertenkamp
- Q. Hertenkamp
- R. Hertental
- S. Bergplaats en W.C.
- T. Vossen

2.5 De uitbreiding met een speelweide

Als gevolg van de toenemende algemene welvaart wordt de werktijd aan het begin van de twintigste eeuw verkort. Arbeiders krijgen recht op vrije dagen en vakantie. In de jaren '20 komt er een wettelijke regeling voor de 8-urige werkdag. De afname van de werktijd valt min of meer samen met een toenemende belangstelling voor de natuur. De beoefening van sport wordt minder een elitaire aangelegenheid.

Deze ontwikkelingen brengen een vraag naar recreatiemogelijkheden en sportvelden te weeg. Zo ontstaan volksparken die ontspanningsmogelijkheden bieden en waar men zich in de vrije natuur kan wanen. In tegenstelling tot de traditionele, openbare wandelparken wordt bij de aanleg van de volksparken sterk rekening gehouden met andere recreatieve functies dan wandelen. Er wordt plaats ingeruimd voor sportvelden, speelweiden en kinderspeelplaatsen.²⁸

Juist in het dichtbevolkte Ondiep en het sterk gegroeide Zuilen is behoefte aan speel- en recreatieruimte. Korte tijd nadat het park eigendom is geworden van de gemeente Utrecht pleit de commissie voor het Park van Kol voor de aanleg van een speelweide. Ondiep heeft in tegenstelling tot andere wijken geen kinderspeelweide. Kinderen nemen hun toevlucht tot het park en vormen daar een “rustverstoring en schade-aanbrengend element, waarvan wij het gaarne bevrijd zagen”.²⁹

Perk Vlaanderen gaat aan de slag. In de maand dat het Julianapark officieel geopend wordt (juni 1930) ligt er een voorstel aan het college om op het hoveniersland tussen de hertenkamp en de Amsterdamsestraatweg een speelweide aan te leggen. “In het algemeen zou het toe te juichen zijn, indien in deze volkrijke en zich steeds uitbreidende wijk ten Noorden van het Ondiep een terrein ten behoeve van speelweide voor de jeugd aangelegd zou worden, hetgeen ertoe kan medewerken dat de in deze wijk veel voorkomende beschadiging van straten, trottoirs, boomen en plantsoenen wordt beperkt. Het verdient daarom alle overweging deze speelweide in het bestaande Park van Kol op bovenbedoeld hoveniersland te doen aanleggen op dezelfde wijze als dit bij het Wilhelminapark is geschied.”

Geïnspireerd door het ontwerp van Copijn voor het Wilhelminapark (zie figuur 8) ontwerpt Perk Vlaanderen een ovaalvormige speelweide van 1 ha. De speelweide ligt aan de kant van de Amsterdamsestraatweg en is omlijst met een grote verscheidenheid aan boomgroepen en solitaire bomen. Om de speelweide heen komen grasperken met heesters en bomen. Het bomenbestand van het park krijgt uitbreiding met nieuwe soorten bomen, zoals tulpenbomen (*Liriodendron tulipefera*), amberbomen (*Liquidambar styraciflua*) en abelen (*Populus alba*) die de structuur van de speelweide benadrukken.

Ten oosten van de speelweide is een theehuis gesitueerd (‘in het verlengde van de as daarvan’). Achter en voor het theehuis is een terras voorzien. Naast het theehuis is een verdiepte bloementuin ontworpen. Aan de noordwestelijke kant van de speelweide komt een muziektent op een grasveld, waarop het publiek kan plaatsnemen. De openbare weg die langs de hertenkamp loopt richting het viaduct onder de spoorlijn wordt opgeheven. De weg gaat deel uitmaken van de padenstructuur van het park.

Het voorstel is uitgewerkt in vier schetsplannen, A, B, C en D. De plannen verschillen in de voorgestelde locatie van het theehuis en de muziektent. Bovendien bevatten plannen C en D naast de speelweide, kiosk en muziektent ook een plasvijver. Het totale plan beslaat meer dan 3 ha.

Perk Vlaanderen geeft het college in overweging het plan “als een werk voor ongeschoolden, in werkverschaffing” uit te voeren. Zo kan bespaard worden op de “werkloozenuitkeering”. Bovendien stelt hij voor een bijdrage in de kosten te vragen aan de gemeente Zuilen, Werkspoor en andere bedrijven en woningbouwverenigingen.

De commissie voor het Park van Kol spreekt haar voorkeur uit voor plan A, een voorkeur waar de plantsoenmeester zich graag bij aansluit. De eveneens geraadpleegde Utrechtsche Stichting voor lichamelijke oefening heeft geen uitgesproken voorkeur, maar vindt een plasvijver “niet noodzakelijk”.³⁰ Ook het college geeft de voorkeur aan plan A en dit plan wordt uitgewerkt.

Figuur 25 Tekening van plan A met links het theehuis en rechts de muziektent

In juni 1933 stemt de gemeenteraad in met het uitbreidingsplan. De uitvoering van de gaat gebeuren in de vorm van een werkverschaffingsproject. Het rijk deelt daardoor in de kosten; ook de gemeente Zuilen draagt financieel bij aan de speelweide (f 12.108). Het theehuis en de muziektent zijn ‘normaal werk’ en komen geheel voor rekening van de gemeente Utrecht.³¹ Daarmee zijn de totale kosten voor de gemeente Utrecht f 65.880.

GS wijzen eerste versie uitbreidingsplan af

Gedeputeerde Staten gooien echter roet in het eten. Zij onthouden hun goedkeuring aan dit plan. GS vinden “dat het niet op den weg van een noodlijdende Gemeente als Zuilen ligt om uitgaven voor de parkuitbreiding te doen”. Daarmee komt de financiële bijdrage van Zuilen te vervallen. Bovendien maken GS bezwaar tegen de “niet noodzakelijke” uitgaven die de gemeente Utrecht wil doen. De gemeente ziet zich daarom in november 1933 genoodzaakt het voorstel in te trekken en het plan te herzien.³²

Herzien uitbreidingsplan goedgekeurd

Een jaar later ligt er een gewijzigd plan waarin is afgezien van een financiële bijdrage van de gemeente Zuilen. Niet alleen de aanleg van de speelweide, maar ook de bouw van het theehuis wordt nu als werkverschaffingsproject voor jeugdige werklozen (“2050 jongensweken”) uitgevoerd. De oprichting van een muziektent is geschrapt; de bestaande muziektent uit het Wilhelminapark wordt verplaatst naar het Julianapark. De totale kosten vallen ruim f 17.000 lager uit en bedragen in totaal f 48.610. Dit plan kan de goedkeuring van GS wegdragen. Het werk kan beginnen.

Figuur 26 De aanleg van de speelweide met rechts de Amsterdamsestraatweg

Figuur 27 Het graven van een drainagesleuf door werkloze jongeren

Het Julianapark

Een uiteenzetting van de werkzaamheden der uitbreiding in "Publieke Werken"

Goed eindresultaat

In *Publieke Werken*, het officiële orgaan van de Ver. van Directeuren van Gemeentewerken, vindt men naast een artikel van ir. C.B. van der Tak over Amersfoort, een bijdrage over de uitbreiding van het Julianapark alhier door den Dienst van Gemeentewerken.

Deze uitbreiding met een speelweide en theehuis is zooals men weet tot stand gebracht door jeugdige werkkrachten.

"De tewerkstelling van de jongens, waarvan de leeftijd op 17-24 jaar werd vastgesteld, geschiedde door bemiddeling van de Gemeentelijke Arbeidsbeurs uit degenen, die zich daarvoor vrijwillig aanmeldden. Aanvankelijk werd 48 uur per week gewerkt, waarvoor een belooning van f 3,- per week werd ontvangen. In den loop van het werk werd de werktijd tot 40 uur ingekrompen en de belooning meer gedifferentieerd vastgesteld voor jongens van 17-20 jaar op f 2,25 en voor de ouderen op f 4,- per week. Zoo mogelijk werd na 2 maanden gerouleerd, een stelsel, dat bij gebrek aan voldoende gegadigden niet altijd kon worden doorgevoerd.

Op elke groep jongens werkte een volwassen, geofende werkman of vakman, tegen werkverschaffingsloon, die leiding aan zijn groep moest geven. Het werken met deze jeugdigen vereischte van het toezichthoudend personeel groote toewijding en tact. Naast technische kennis

werd van den opzichter in belangrijke mate paedagogische aanleg vereischt.

Het meerendeel van de jongens had na den schooltijd nog nimmer gewerkt en evenmin een vak geleerd. Zij hadden vrijwil niets gedaan dan langs de straten loopen, terwijl ook thuis werkloosheid dikwijls normaal was. De jeugdigen moesten daarom allereerst gewend praktische vorming tot bruikbaar werkman.

Ook kwam uit den aard der zaak bij deze groep velen voor, voor wie in samenwerking met voogdijraad en reclassering, passend werk moest worden gezocht.

De moeilijkheden waren dus vele en met geduld moesten de jongens aan het voor hen vreemde werk worden gewend. Voor lastige elementen werd dikwijls speciaal werk gezocht, b.v. het wieden van onkruid, dat zich welig ontwikkelde op den versch omgespitten grond. Dit zeer vervelende werkje bleek een heilzame en tevens nuttige straf te zijn.

Op deze wijze hebben gemiddeld 24 jongens per week bij den parkaanleg en gemiddeld 11 per week bij den bouw van het theehuis, in totaal 285 jongens, nuttig werk kunnen vinden.

Trots alle moeilijkheden is een goed eindresultaat verkregen, niet alleen blijkens de goede afwerking van het geheel, doch ook doordat zoovele jongens tot werken zijn gebracht en lust tot werken kregen. Zoo kon het ook gebeuren, dat weldra de beste krachten het werk verlieten, omdat zij in het vrije bedrijf werk zochten en vonden.

De uitvoering van de werken geschiedde door den dienst van Gemeentewerken, waarbij voor de plantsoenwerken de plantsoenmeester, de heer K. Perk Vlaanderen, de leiding had, terwijl het ontwerp van het theehuis van den architect G. v. d. Gaast is."

Figuur 28 luchtfoto van de uitbreiding (oktober 1936)

Paviljoen en natuurhistorisch museum

Het Volksbond-paviljoen dat Kol in 1917 laat bouwen is bij de overdracht aan de gemeente niet meer aanwezig in het park. Een nieuw paviljoen, een theehuis, maakt daarom onderdeel uit van de uitbreiding. Het theehuis krijgt de toepasselijke naam 'Juliana'. Het ontwerp van het theehuis is van Gosse van der Gaast (1886-1973). Van der Gaast is architect in dienst van de gemeente Utrecht en heeft eerder het theehuis in het Wilhelminapark en het theehuis Rhijnauwen ontworpen. Ook diverse bruggen in Utrecht zijn van zijn hand.

De gemeente verpacht het theehuis aan W.J. Woertman. Aan het paviljoen wordt een woning voor de pachter gebouwd.

In 1934 schenkt de heer J. Roeleveld uit Mijdrecht de gemeente Utrecht een verzameling opgezette vogels met de wens dat deze verzameling in het Julianapark wordt ondergebracht. Zowel de Stichting Julianapark als de gemeente reageren enthousiast op dit idee. Het is een mooie kans om de educatieve waarde van het park te vergroten en de vele schoolklassen die het park bezoeken nog meer kennis van de "natuurlijke historie" bij te brengen.

De plannen voor het paviljoen met theehuis worden aangepast. Een deel van het paviljoen wordt als museum ingericht. Bovendien krijgt het paviljoen een andere locatie, namelijk langs de Amsterdamsestraatweg. Zo is het ook toegankelijk, als het park gesloten is. Rond het paviljoen komen terrassen.

Overigens verloopt de bouw van het paviljoen minder voorspoedig dan gepland. Voor de graafwerkzaamheden in het park is voldoende belangstelling onder de ongeschoolde jeugdige werklozen. Voor het meer geschoolde timmer-, metsel- en stucadoorwerk stellen zich echter weinig jongeren beschikbaar of zij vertrekken weer snel naar beter betaald werk.³³ Dit levert de nodige vertraging op. Eind 1936 is het theehuis dan toch af.

Het door jeugdige werklozen gebouwde paviljoen in het Julianapark onder de gemeent
Zullen is dezer dagen in tegenwoordigheid van vele autoriteiten officieel geopend. Ondt

Figuur 29 Het paviljoen aan de voorkant, vanaf de Amsterdamsestraatweg

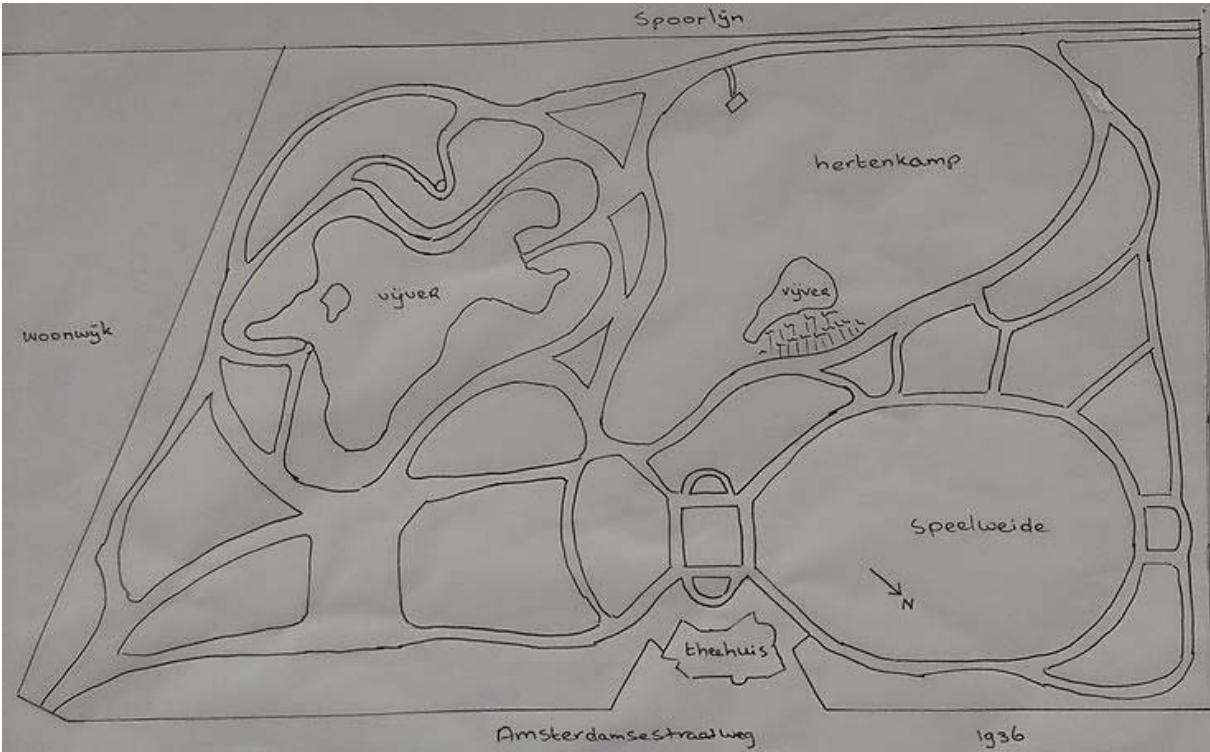
Figuur 30 Het achterterras van het theehuis, vanuit het park gezien.

De officiële opening van het museum is eind december 1937. Het trekt veel belangstelling. Het museum is maar een paar jaar open geweest. In 1943 wordt Vogelmuseum 'Natura' gesloten en neemt de NSB de zaal in gebruik als kantoorruimte. Na de Tweede Wereldoorlog wordt de ruimte bij het theehuis getrokken.³⁴

Figuur 31 Vogelmuseum Natura

Fasekaart 3. De situatie in 1936: uitbreiding met een speelweide

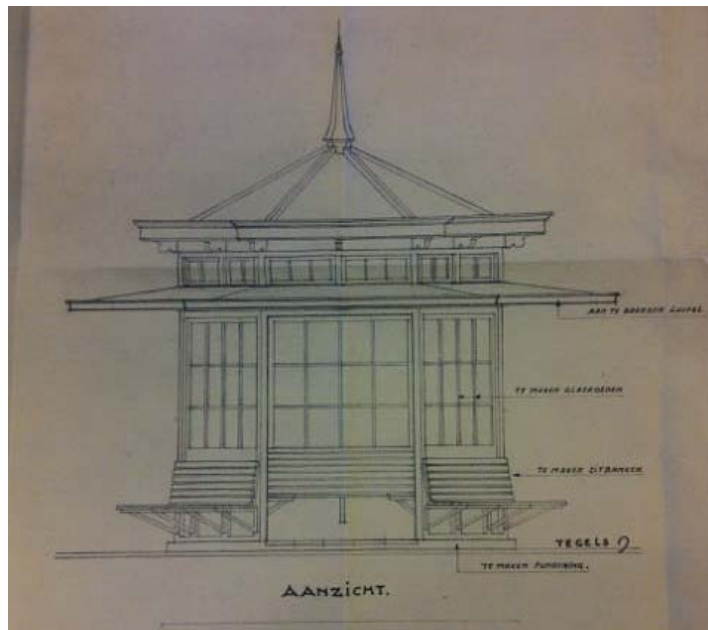

2.6 Naoorlogse veranderingen

Zoals alle parken krijgt ook het Julianapark het zwaar te verduren tijdens de Tweede Wereldoorlog (1940-1945). Vooral tegen het eind van de oorlog nemen de vernielingen (het stelen van eieren en vogels en het hakken van bomen en alles wat brandbaar is) zo'n omvang dat in juni 1944 besloten wordt het park drie weken te sluiten. De vernielingen houden aan en in oktober gaat het park weer dicht. Ook na de bevrijding blijft het park nog dicht, omdat Canadese militairen er enkele maanden hun kamp opslaan.

In maart 1946 gaat het park weer open. Schoolkinderen uit Ondiep planten bomen om het gehavende park weer te herstellen in haar oude luister.

In 1949 plaatst de gemeente een schuilhuisje in het park.³⁵

Figuur 32 Bouwtekening van het schuilhuisje

Figuur 33 Kaartende mannen met op de achtergrond het schuilhuisje

Apen en giraffen

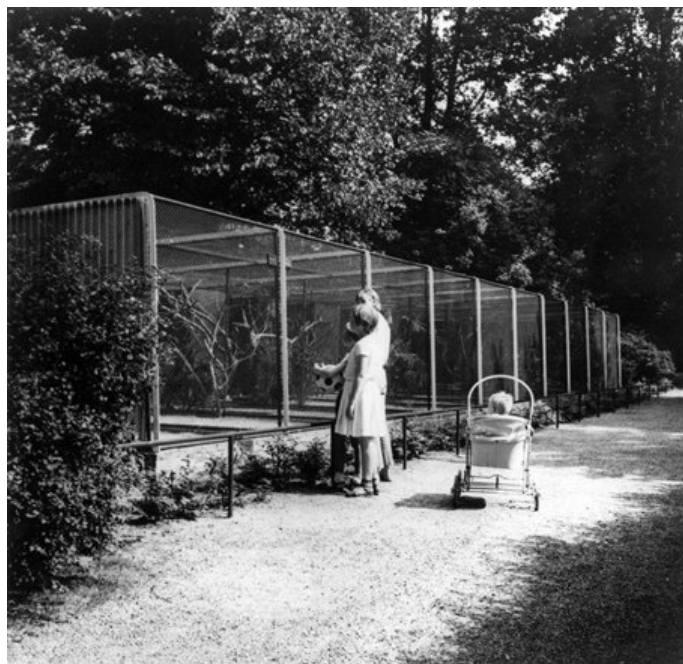
Het park groeit uit tot het drukst bezochte park van Utrecht. Niet alleen het toenemende aantal bewoners van Ondiep en Zuilen vertoeft graag in het park. Ook bewoners van andere wijken komen naar het park met de tram die over de Amsterdamsestraatweg rijdt.

Behalve het aantal bezoekers stijgt ook het aantal en de verscheidenheid van dieren in het park. Bij de hoofdingang van het park (het 'papegaaienlaantje') en verspreid door het wandeldeel van het park staan kooien en volièrres op open plekken. Er lijken zelfs plannen te zijn geweest om apen, giraffen en andere exotische dieren te huisvesten in het park. Dat is te veel van het goede. "Er dient voor gewaakt te worden dat het park ontaardt in een vermaakcentrum of een dierentuin. [...] Het aantal en de verscheidenheid van de dieren moet in overeenstemming zijn met het karakter van het park," aldus het college eind 1955 in een voorstel aan de raad.³⁶

Verbeteringen in het park

Dit raadsvoorstel om het Julianapark te verbeteren omvat een groot aantal maatregelen:

- de vele dierenverblijven verdwijnen uit het oude deel van het park en worden gegroepeerd bij de hertenkamp.
- de vijver krijgt de al langer gewenste fontein.
- de verbreding van de plantsoenstrook langs de hertenkamp, waar Perk Vlaanderen in 1929 al voor pleitte, komt er nu toch.
- langs de Amsterdamsestraatweg wordt de beplanting verfraaid met lage bloeiende heesters en een grasstrook.
- voor de kleintjes komt er een aparte speelplaats met een zandbak, pierebad en speeltoestellen, gelegen tussen de grote speelweide en de hertenkamp.
- de muziektent, die nauwelijks meer wordt gebruikt en duur is in onderhoud, verdwijnt.
- het park gaat meer plek bieden aan beeldende kunst (en zo komt er toch een giraf in het park, van brons wel te verstaan).
- er komt een extra ingang in de Julianaparklaan, nu de woningbouw daar voltooid is.

Figuur 34 De nieuwe volièrres bij de hertenkamp omstreeks 1960

Figuur 36 De fontein in de vijver

Figuur 37 'Giraf' van Theresia van der Pant, geplaatst in 1960

Figuur 38 Gezellige drukte in het pierebad (jaren '60)

Ontwikkelingen in de periode 1955 – 2003

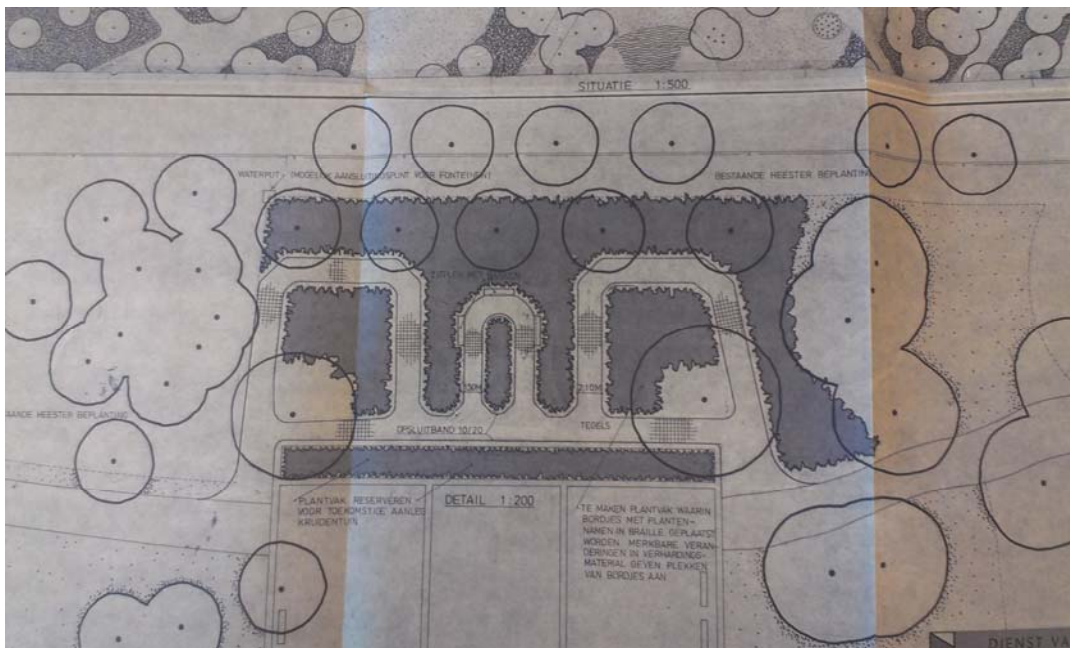
In de periode van 1955 tot 2003 zijn de wijzigingen in het park beperkt gebleven. De kinderspeelplaats wordt in 1969 vergroot met een tweede zandbank en een speelgoot. In 1973 komt er vervanging voor het schuilhuisje uit 1949. Het halfopen gebouw in een hoek van het park bij de hertenkamp is geen succes. Ouderen zijn ontevreden over het tochtige gebouw en gebruiken het niet. De gemeente besluit het gebouwtje helemaal dicht te timmeren. Jaren later wordt het in gebruik genomen als plek voor natuur- en milieueducatie. Ook Jeu de Boules-vereniging Treize Points gebruikt het gebouw. Inmiddels staat dit 'huisje van Kol', zoals het soms wordt aangeduid, er verwaarloosd bij.

Eind jaren '70 verzoeken de Stichting Stedelijk Overleg Gehandicapten Utrecht (SOLGU) en de Nederlandse Vereniging voor Blinden en Slechtienden de gemeente om de bestaande blindentuin in de stadskwakerij aan de Laan van Maarschalkerweerd te verplaatsen. Door de excentrische ligging van deze tuin aan de rand van de stad komen er maar weinig bezoekers. Aanvankelijk was het de bedoeling deze blindentuin te verplaatsen naar het nieuwe Griftpark, maar de aanleg van dit park leidt als gevolg van de grondvervuiling vele jaren uitstel. Het

Julianapark is een goed alternatief voor de blindentuin en in oktober 1985 valt het besluit de tuin daar aan te leggen.

De tuin komt op de kop van het plein (evenwijdig aan de Amsterdamsestraatweg) bij de oude hoofdingang. De paden hebben een symmetrisch verloop, zodat men zich makkelijk kan oriënteren. Aan weerszijden van de paden komen smalle plantvakken; zo blijven de planten binnen handbereik. De beplanting is gekozen op basis van reukzin (sering, lavendel, pepermuntkruid), tastzin (rhododendron, Viburnum rhytidophyllum, Pinus strobus, Erica carnea, taxus, fluweelboom) en gehoor (trilpopulier). De bordjes met plantennamen zijn in braille en zwart-wit.

Omdat er ook behoefte is aan een kruidentuin in het Julianapark, wordt deze tegelijkertijd aangelegd. De kruidentuin krijgt een plek tussen de blindentuin en het plein.³⁷

Figuur 39 Tekening van de blindentuin

Nieuw hek en opknopbeurt

Het park is een belangrijke recreatieplek voor jong en oud. Het biedt bovendien plaats aan veel evenementen en (kinder)activiteiten. Dit intensieve gebruik laat zijn sporen na. Tegelijkertijd neemt het beheer van het park af als gevolg van een tekort aan financiële middelen. Het park raakt verwaarloosd. In 1999 en 2003 besluit de gemeente flink te investeren om achterstallig onderhoud weg te werken.

In 1999 krijgt het park een prachtig nieuw hekwerk, ontworpen door het Ingenieursbureau van de gemeente Utrecht (IBU, totale kosten €455.000). Een paar jaar later volgt een grote opknopbeurt. De gemeente Utrecht trekt €1.560.000 uit om het park te renoveren en de oorspronkelijke paden- en groenstructuur te versterken. De dierenweide wordt opgeknapt en de speelplaats wordt opnieuw ingericht. Bij de speelplaats komt een multifunctioneel paviljoen, dat is ontworpen door Versseput Architecten. Sinds oktober 2006 beheert de Stichting Zuilen en Vecht met vrijwilligers dit paviljoen, dat de naam het Antje Drijver paviljoen krijgt.³⁸

Figuur 40 Het Antje Drijver Paviljoen

De grote speelweide krijgt een podiumheuvel voor culturele activiteiten. Een kruidentuin vervangt de blindentuin. Om deze kruidentuin wordt in een boog een zitmuur aangelegd. De rozentuin bij het restaurant wordt in ere hersteld en er wordt een varentuin aangelegd. Bij de heropening in maart 2004 wordt het park bovendien een hobbelpaard rijker. Het is een replica van het hobbelpaard dat een fotograaf in de jaren '30 bij het Julianapark plaatste en waarop veel kinderen vereeuwigd zijn.

“Valt hier nog iets te redden?”

Inmiddels dreigt de geschiedenis zich deels te herhalen. Nu treedt de gemeente Utrecht niet op als redder van het park maar vormt een bedreiging voor een deel van het park. De gemeente wil namelijk van het beheer van de hertenkamp af. In de Voorjaarsnota 2012 (p. 28) schrijft de gemeente: “Dieren achter versperringen zijn minder educatief dan de dieren op de steedes die letterlijk een hogere aaibaarheidsfactor hebben. Het ligt daarom minder voor de hand om als gemeente dierenweides te beheren. Daar waar bewoners(groepen) de dierenweides in eigen beheer willen behouden bieden wij ondersteuning.” Per 1 januari 2015 wil de gemeente de overdracht in zelfbeheer aan een vrijwilligersorganisatie hebben gerealiseerd.

De geschiedenis van het Julianapark in jaartallen

- 1903 Jan Kol geeft de firma Copijn opdracht tot de aanleg van het park
- 1908 Uitbreiding van het park met een hertenkamp
- 1919 Jan Kol overlijdt
- 1928 Erfgenamen van Kol bieden het park te koop aan als bouwkwavels.
Gemeente Utrecht koopt het park aan.
- 1930 18 juni officiële opening Julianapark
- 1930 Oprichting Stichting Julianapark
- 1930 Plaatsing van volières en dierenhokken in het park
- 1933 Publicatie Gids voor het Julianapark
- 1935 Uitbreiding van het park met een speelweide
- 1936 Opening paviljoen Juliana en vogelmuseum Natura
- 1944 Sluiting park van oktober 1944 tot maart 1946
- 1956 Uitvoering verbeterplan (o.a. concentratie dierenverblijven, fontein en kinderspeelplaats)
- 1970 Liquidatie Stichting Julianapark
- 1986 Aanleg blindentuin en kruidentuin
- 1999 Plaatsing nieuw hek
- 2003 Renovatie park (o.a. nieuwe kinderspeelplaats en paviljoen)

HOOFDSTUK 3. HET HUIDIGE PARK

Het Julianapark vormt nog steeds de grootste groenvoorziening van Zuilen en Ondiep. Ondanks een eeuw intensief gebruik heeft het park veel van haar eigenheid en oorspronkelijke schoonheid weten te behouden. De oorspronkelijk aanleg is in essentie ongewijzigd gebleven. Het park bevat nog veel historische elementen. Ook de recreatieve en educatieve functie van het park is met een modern tintje bewaard gebleven. Bovendien heeft het park in de loop der jaren een belangrijke ecologische functie gekregen.

a. Aanleg

De aanleg van het park is door de jaren heen grotendeels in takt gebleven. De slingerende padenstructuur, de afwisseling tussen open en gesloten gedeelten, de zichtlijnen, de vijver, de heuvel, de hertenkamp en de speelweide bepalen nog steeds het karakter van het park. De oorspronkelijke padenstructuur uit 1903/1907 en 1935 is nog grotendeels terug te vinden in het park. Het doorgaande hoofdpad is van schelpenasfalt. De overige paden zijn halfverhard met een laagje fijn grind.

In het oudste deel van het park is de grote vijver dé blikvanger. De grillig gevormde vijver met meerdere lobben en 'schiereilanden' en eiland is nagenoeg ongewijzigd gebleven. Door de grillige vorm is het niet mogelijk de vijver in één oogopslag te overzien. Hierdoor wordt de suggestie gewekt dat de vijver eindeloos groot is. De omliggende beplanting wordt fraai weerspiegeld in het wateroppervlak. De vijver heeft nog steeds een natuurlijk waterpeil en heeft ook haar glooiende oevers behouden. Sinds de jaren '50 is er een fontein in de vijver. Oevervegetatie en waterplanten maakten in het algemeen geen deel uit van de landschapsstijl. Dergelijke beplanting belemmert immers de weerspiegeling van de omgeving in het water en kan het beeld van eindeloos stromend water verstoren. Het ligt dan ook niet voor de hand dat Copijn in zijn ontwerp waterplanten of oevervegetatie heeft opgenomen. Op een foto uit 1929³⁹ zijn waterlelies te zien in de vijver. Dit is naar alle waarschijnlijkheid een latere toevoeging.

Figuur 41 zichtlijn over deel van de vijver. Links twee moerascypressen.

De hertenkamp is enkele jaren na de aanleg van het park toegevoegd als pronkjuweel. In de jaren '50 de hertenkamp aan de kant van de spoorlijn enkele meters versmald, zodat er hier een bredere strook beplanting kon worden aangebracht om het zicht op de spoorlijn weg te

nemen. Later is de hertenkamp aan de andere kant verbreed. Dit blijkt uit het feit dat meerdere monumentale bomen nu binnen de hekken van de hertenkamp staan. Op een ontwerptekening uit 1955 staan deze bomen nog langs de hertenkamp ingetekend.

De klimrotsformatie in het kamp is nog origineel. De vijver is in de loop der tijd vergroot en weer verkleind. De vijver heeft een eiland voor de watervogels beplant met elzenstoven.

De hertenkamp heet inmiddels dierenweide en biedt in een afgescheiden deel ook onderdak aan geiten. In de hertenkamp is een gebouwtje voor Natuur- en Milieueducatie.

b. Beplanting

Een rijke schakering van bomen, boomgroepen en bloeiende heesters biedt in alle seizoenen een mooie aanblik. Bij de aanleg in 1903 telde het park meer dan 40 boomsoorten, waarvan de meeste nog steeds zijn terug te vinden in het park. De nieuwe aanplant rond de speelweide in 1935 betekende de toevoeging van nog meer variëteiten. Van dit bomenbestand uit 1903 en 1935 staan verspreid door het park nog meer dan 150 bomen (zie bijlage 1 en 2).

Binnen dit oude bomenbestand valt een aantal bomen en boomgroepen extra op :

- een 'boomboeket' van negen zomereiken (*Quercus robur*).
- zeven moerascypresen (*Taxodium distichum*) verspreid langs de vijver, waarvan nog zes in tweetallen.
- het bosje met zwarte (*Pinus nigra*) en grove den (*Pinus sylvestris*), moerascypres en venijnboom (*Taxus baccata*) langs de vijver tegenover de heuvel.
- de witte en dubbelbloemige paardenkastanjes (*Aesculus hippocastanum* en *Aesculus hippocastanum* 'Baumannii') langs de open ruimte bij de Amsterdamsestraatweg.
- drie zomerlindes (*Tilia platyphyllos*) en een haagbeuk (*Carpinus betulus*) bij het uitzichtpunt.
- vijf blauwe atlasceders (*Cedrus atlantica* 'Glauca') die een zichtlijn omlijsten die eindigt bij een oude, solitaire okkernoot (*Juglans nigra*).
- de omlijsting van de speelweide met oude tulpenbomen (*Liriodendron tulipefera*), moeraseiken (*Quercus palustris*), essen (*Fraxinus excelsior* en *F. angustifolia*) en abelen (*Populus alba*).

In de landschapstijl werden op plekken die extra aandacht moesten krijgen speciaal geselecteerde meerstammige en samengestelde bomen geplant (boomproppen). Het Julianapark kent enkele meerstammige bomen, maar de meeste staan niet op speciale plekken. Alleen een meerstammige kersappel (*Malus baccata*) lijkt een echte boomprop, aangezien deze boom de toegang tot de oorspronkelijke voederplaats markeert.

Figuur 42 Meerstammige kersappel

In het oude deel van het park zijn groepen stinzenplanten te vinden, waarvan sommige wellicht uit de beginperiode van het park stammen. Het gaat om winterakonieten (*Eranthis*

hyemalis), sneeuwkllokjes (*Galanthus nivalis*), sterhyacinten (*Scilla siberica*), bosanemonen (*Anemone nemorosa*) en daslook (*Allium ursinum*).

Naast de monumentale bomen kent het park een grote rijkdom aan jonge(re) bomen, die overigens voor een deel ook al meer dan 50 jaar oud zijn. Het park telt ongeveer 200 verschillende soorten bomen, waaronder soorten die relatief weinig voorkomen, zoals Perzisch ijzerhout (*Parrotia persica*), hemelboom (*Ailanthus altissima*) en wintergroene eik (*Quercus turneri* 'pseudoturneri').

De heesterbeplanting is minder gevarieerd en vertoont achterstallig onderhoud en 'gaten'. Naast veel jonge aanplant heeft het park ook volgroeide heesterexemplaren.

c. Parksieraden

Vanaf 1930 zijn er meerdere volièeres en dierenhokken geplaatst in het park. In eerste instantie verspreid over het wandelgedeelte en vanaf 1955 geconcentreerd op de overgang van het wandeldeel naar de hertenkamp. Op die plek staat nu nog enkele moderne volièeres met verschillende soorten vogels.

Bij de aanleg had het park één voederplaats met een rustieke, houten balustrade, gesitueerd aan de westkant van de vijver. In 1929 is er een tweede voederplaats bijgekomen aan de oostkant van de vijver tegenover de eerste voederplaats. De eerste voederplek is verdwenen en overgroeid. De houten balustrade van de tweede voederplaats is eind jaren '50 of begin jaren '60 vervangen door een halfroond, ijzeren hek met aan de zijkant gemetselde muurtjes. In het paviljoen uit 1936 is nog steeds een restaurant 'Juliana' gevestigd. Er is echter geen duidelijke relatie meer tussen het park en het restaurant.

Het nieuwe Antje Drijver Paviljoen dient nu als 'ververschingslokaal' voor bezoekers van met name de kinderspeelplaats.

In het park staan drie bronzen beelden: Fluitspeler van Jan van Luijn geplaatst in 1966, Giraf van Theresia van der Pant geplaatst in 1959 en Zittende Oude Vrouw van Joop Hekman geplaatst in 2005. In 2005 is een zonnewijzer in hoepelsfeer geplaatst.

d. Voorzieningen

De parkwachters zijn inmiddels vervangen door toezichthouders, die dagelijks surveilleren en de hekken 's morgens openen en 's avonds sluiten. De oude parkwachterswoning staat echter nog steeds bij de oude hoofdingang. Het fungeert als gewoon woonhuis.

Vanaf het begin is er bij het park een kinderspeelplaats geweest⁴⁰. De eerste kinderspeelplaats, in opdracht van Jan Kol aangelegd, heeft niet lang bestaan na een tragisch verdrinkingsongeval. Pas in 1935 komt er weer een speelplaats of beter gezegd een speelweide. Een echte kinderspeelplaats krijgt het park in 1956. Sinds die tijd heeft het park altijd een kinderspeelplaats gehad, die steeds aan de eisen van de tijd is aangepast.

Als enige park in Utrecht heeft het Julianapark een hekwerk, al vanaf het prille begin. Begin 2000 is het park van een karakteristiek nieuw hek voorzien, dat speciaal is ontworpen voor het Julianapark.

Het 'gebouwtje van Kol' is een enigszins verwaarloosd gebouwtje aan de rand van het park dat in 1973 is gebouwd als overkapping voor oudere bezoekers. Later is het dichtgetimmerd. Het doet dienst als onderkomen voor Jeu de Boulesvereniging Treize Points.

De ecologische functie van het park

De ecologische waarde van het park is gelegen in de oude boomstructuur en de nog originele bodemopbouw. In het park komen veel soorten (water)vogels voor, onder andere vink, zwartkop, groenling, boomklever, tjiftjaf, blauwe reiger en wilde eend. Er is geen inventarisatie bekend van zeldzame planten- en diersoorten in het park.

Binnen de provinciale ecologische hoofdstructuur valt het park valt binnen de verbindingsmodellen Boomklever en Hermelijn. Het doel van het verbindingsmodel Boomklever is de verspreiding en bevordering van leefmogelijkheden van niet grond gebonden fauna van (oude) bossen, die bovendien een groot spreidingsvermogen bezitten. Verder houdt dit model in dat overwinteringsbiotopen voor amfibieën, broedgelegenheden voor struweelvogels en leefgebieden voor kleine zoogdieren bevorderd worden. Het doel van het verbindingsmiddel Hermelijn is de verspreiding en bevordering van leefmogelijkheden van soorten als hermelijn, zandhagedis en dagvlinders.

De recreatieve en educatieve functie van het park

Het Julianapark trekt jaarlijks duizenden bezoekers. Volgens de gemeentelijke parkennota "Paar'len in het groen"⁴¹ uit september 2000 bezoekt 64% van de buurtbewoners het park. Het park wordt hoog gewaardeerd.⁴² Behalve de recreatiemogelijkheden die het park zelf biedt, trekken ook festivals en kinderactiviteiten veel mensen. Het park wordt intensief gebruikt. Medewerkers van Natuur- en Milieueducatie beheren de hertenkamp en de volières in het park. De NME verzorgt diverse educatieve activiteiten voor jong en oud in het park.

Fasekaart 4: huidige situatie met overzicht historische elementen

Bruine stippen: bomen aangeplant in 1903

Groene stippen: bomen aangeplant in 1935/1936

Historische elementen

- A. vijver
- B. padenstructuur
- C. uitzichtpunt op heuvel
- D. hertenkamp
- E. parkwachterswoning
- F. speelweide
- G. voormalig theehuis (restaurant Juliana)

Opvallende bomen/boomgroepen:

- 1. boomboekje van negen zomereiken
- 2. moerascypressen
- 3. bosje met zwarte en grove den, moerascypres en venijnboom
- 4. open ruimte met paardenkastanjes
- 5. zomerlindes en haagbeuk bij het uitzichtpunt
- 6. blauwe atlasceders
- 7. omlijsting speelweide met oude bomen

Oude functies in een modern jasje

- 8. volièrës
- 9. voederplaats
- 10. Antje Drijver Paviljoen
- 11. kinderspeelplaats
- 12. hekwerk

HOOFDSTUK 4. WAARDESTELLING VAN HET PARK

Voor de waardestelling van het Julianapark is gebruik gemaakt van de *Richtlijnen tuinhistorisch onderzoek* uit 2012 van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Bij de waardestelling wordt gekeken naar de cultuurhistorische waarde van het park in vergelijking met soortgelijke parken op landelijk, regionaal of plaatselijk niveau uit dezelfde periode (contextuele waardestelling). Daarnaast krijgt het park zelf waarden toegekend (interne waardestelling). Het gaat daarbij om algemene historische waarden, ensemblewaarden, tuinhistorische waarden en waarden vanuit de gebruiksgeschiedenis. Deze waarden worden getoetst aan de criteria gaafheid en zeldzaamheid. Daarnaast wordt ook gekeken naar de ecologische waarde van het park.

Het groene erfgoed kan op verschillende niveaus beschouwd worden. In het geval van het Julianapark gaat het om (1) het cluster Julianapark, (2) de deelgebieden wandeldeel, hertenkamp en speelweide en (3) samenstellende onderdelen als boomgroepen en (4) elementen zoals parksieraden. Het cluster, de deelgebieden, samenstellende onderdelen en elementen van het park kunnen op de diverse waarden hoog, positief of indifferent scoren.

a. algemene historische waarden

Het Julianapark is een mooi voorbeeld van stadsverfraaiing én bevordering van de volksgezondheid door particulier en gemeentelijk initiatief. Het particulier initiatief koppelde sociaal engagement aan zakelijk vernuft. De verwachting was immers dat de aanleg van het stadspark zou resulteren in waardevermeerdering van de omringende grond. De uitbreiding van het park na de aankoop door de gemeente weerspiegelt de veranderde opvattingen over de rol van de gemeentelijke overheid als het gaat om het belang van recreatie en educatie voor en de (morele) ‘verheffing’ van de arbeidersbevolking. Eveneens van historisch belang is de aanleg van de speelweide in de jaren ’30 in de vorm van een werkverschaffingsproject voor jongeren uit de wijk.

Landelijk zijn er meerdere voorbeelden van dergelijke stads- en volksparken. Het Julianapark is daardoor niet uniek. Bijzonder is overigens wel dat het park in 1903 is aangelegd als openbaar wandelpark voor de gegoede burgerij, maar al snel uitgroeit tot een volkspark voor de arbeidersbevolking. Dat verklaart wellicht ook waarom het park landelijk gezien nooit de bekendheid (en status) heeft gekregen van bijvoorbeeld het Wilhelminapark of het Rengerspark in Leeuwarden, beide van de hand van Copijn en beide rijksmonument.

Voor de stad Utrecht is het park redelijk zeldzaam. Van de oude parken die eind negentiende/begin twintigste eeuw zijn aangelegd resteren alleen nog het Wilhelminapark (1898) en het Julianapark (1903). De parken Tivoli, Nieuweroord en het Oranjepark hebben plaats moeten maken voor woningbouw. Park Oog in Al is op de grond van de voormalige buitenplaats aangelegd aan het begin van de jaren ’20 van de vorige eeuw. De overige parken die de stad telt zijn vlak voor of na de Tweede Wereldoorlog aangelegd.

De algemene historische waarde van het park is dan ook positief.

b. ensemble waarden

Het park maakt geen onderdeel uit van een groter geheel. Er is geen sprake van een historische relatie met het omringende landschap. Het park staat op zich en heeft nooit een ruimtelijke relatie gehad met de directe omgeving. Vele jaren heeft het park omringd door bouwland op afstand van de bebouwing gelegen, in afwachting van stadsuitbreiding. De ensemblewaarde is derhalve indifferent.

c. tuinhistorische waarden

Het Julianapark is een gaaf bewaard gebleven en herkenbaar voorbeeld van een stadspark in landschappelijke stijl. De esthetische ontwerpqualiteiten zijn hoog. Het park is bovendien van belang als onderdeel van het oeuvre van Hendrik en Lodewijk Copijn. Met name in de regio Utrecht/Utrechtse Heuvelrug hebben Hendrik en Lodewijk Copijn veel werken tot stand gebracht. Bijzonder aan het Julianapark is dat het één van de eerste werken is waarbij Hendrik en Lodewijk Copijn hebben samengewerkt in de firma Copijn en zoon. Ten tijde van de aanleg in 1903 was de gemengde stijl de overheersende tuinstijl. De aanleg is dus niet innovatief. Copijn heeft zich naar alle waarschijnlijkheid gevoegd naar de wens van de opdrachtgever en een park in traditionele landschapsstijl ontworpen.

De uitbreiding met de speelweide door Perk Vlaanderen heeft geen afbreuk gedaan aan het ontwerp van Copijn. De uitbreiding met een speelweide is geïnspireerd op het ontwerp van Copijn voor het Wilhelminapark.

De oorspronkelijke padenstructuur, de centrale vijver met een eiland, de open en gesloten ruimtes, de heuvel met uitzichtpunt en de speelweide zijn nagenoeg intact gebleven. De waarde van het cluster park en de deelgebieden wandelpark en speelweide is dan ook hoog. Ook het deelgebied hertenkamp is redelijk gaaf bewaard gebleven. De sfeer is wel enigszins aangetast door de toevoeging van een aparte, met hekken omgeven weide voor geiten binnen de hertenkamp en het gebouw van Natuur- en MilieuEducatie. Daardoor is de waarde van het deelgebied hertenkamp positief.

Het park kent meer dan 40 soorten monumentale bomen, waaronder zeldzame exemplaren; in totaal gaat het om meer dan 150 bomen. Bovendien heeft het park een zeer grote variatie in (jongere) bomen, een heesterbeplanting die deels volgroeid is en stinzenplanten. De waarde van de beplanting is daardoor hoog. Binnen de totale beplantingen zijn waardevolle samenstellende onderdelen zoals het dennenbosje, het boomboekje van moeraseden en van zomereden, de blauwe atlasceders, de moerascypressen en de monumentale bomen langs het 'plein' en de speelweide.

De parksieraden zijn modern en dus geen historische elementen. Hun functie is echter wel historisch, want al vanaf de aanleg in het park aanwezig. De beelden zijn een recente toevoeging, maar passen goed bij de functie van een stadspark. De waarde van de parksieraden is daardoor positief.

De voorzieningen zijn deels historisch (parkwachterswoning en theehuis), maar hebben geen duidelijke relatie meer met het park. Het Antje Drijverpaviljoen is modern, maar vervult een historische functie. De waarde van deze voorzieningen is daarmee positief. De waarde van het 'huisje van Kol' is indifferent. Het is een latere toevoeging en maakt een verwaarloosde indruk.

d. waarden vanuit de gebruiksgeschiedenis

Tot vandaag de dag is het park de belangrijkste groenvoorziening voor de bewoners van de dichtbebouwde wijken Zuilen en Ondiep. Het park is een belangrijke recreatieplek voor jong en oud. Het draagt bovendien bij aan een beter milieu en aan de volksgezondheid door vermindering van geluidsoverlast, fijnstof en koolstofdioxide.

Tenslotte biedt het gelegenheid voor educatieve programma's over natuur en cultuur, culturele evenementen en andere activiteiten.

De waarde vanuit de gebruiksgeschiedenis is dan ook hoog.

e. ecologische waarde

De aanwezigheid van de vele monumentale bomen en de nog originele bodemopbouw geven het park een hoge ecologische waarde.

Algehele cultuurhistorische waarde is hoog

Samenvattend scoort de algehele cultuurhistorische waarde van het Julianapark hoog. De tuinhistorische waarden, de waarden vanuit de gebruiksgeschiedenis en de ecologische waarde zijn overwegend hoog. De algemene historische waarden zijn positief en de ensemblewaarde is indifferent.

Algemene historische waarden: <ul style="list-style-type: none">- voorbeeld van stadsverfraaiing en bevordering volksgezondheid vanuit particulier initiatief- recreatieve en educatieve functie park om arbeidersbevolking (moreel) te verheffen- aanleg in de vorm van een werkverschaffingsproject voor jongeren uit de wijk in jaren '30	positief positief positief
Ensemble waarden: <ul style="list-style-type: none">- geen ruimtelijke relatie met omgeving	indifferent
Tuinhistorische waarden: <ul style="list-style-type: none">- gaaf, herkenbaar voorbeeld van stads-/volkspark in landschappelijke stijl- onderdeel oeuvre H. en L. Copijn- monumentale bomenstructuur- parksieraden- voorzieningen	hoog hoog hoog positief positief
Waarden vanuit de gebruiksgeschiedenis <ul style="list-style-type: none">- recreatie en educatie- beter milieu	hoog hoog
Ecologische waarde: <ul style="list-style-type: none">- oude boomstructuur en originele bodemopbouw	hoog

Representatie van de waardestelling in een tekening
(blauw= hoog, groen=positief, geel=indifferent)

HOOFDSTUK 5. MAATREGELEN VOOR ONDERHOUD EN BEHEER

Behouden en beschermen

Het Julianapark heeft de afgelopen eeuw de tand des tijds goed doorstaan. De oorspronkelijke aanleg is nog gaaf en herkenbaar. Ook de historische functies van het park zijn nog steeds van groot belang. De opgave voor de komende decennia is daarom primair het huidige park te behouden voor toekomstige generaties. De kunst zal zijn om een goed evenwicht te vinden tussen het beschermen van historische elementen en het tegemoetkomen aan de eisen die het intensieve gebruik van het park met zich mee brengt. En dit alles met beperkte financiële middelen.

Grootschalige restauraties of reconstructies zijn niet aan de orde. Wel zijn kleinere maatregelen wenselijk om het karakter van het park te waarborgen en hier en daar te herstellen.

Huidig beheer

Het huidige beheerplan van het park is van maart 2007 en heeft een looptijd van ongeveer 10 jaar. “Het doel van beheer is om een bepaald beeld te bereiken en te behouden. Dit plan moet ervoor zorgen dat door continuering van het beheer bepaalde eindbeelden bereikt worden. Het toekomstige beeld is vastgesteld.⁴³ Het Kwaliteitsinstrument Onderhoud Openbare Ruimte van de gemeente Utrecht beschrijft voor iedere beheergroep een eindbeeld op verschillende beheerniveaus. Het beheerniveau voor het Julianapark (en de andere gemeentelijke parken) is vastgesteld op een 7. Het gemiddelde kwaliteitsniveau voor groen gemeentebreed is een 6. Het is de taak van de beheerder van het park zodanige beheermaatregelen te treffen dat het onderhoudsniveau daadwerkelijk een 7 scoort.

Hoewel het beheerplan aangeeft dat het Julianapark één van de oudste stadsparken van Utrecht is, besteedt het vervolgens minimale aandacht aan de historie van het park en de nog aanwezige historische elementen en het beheer hiervan.⁴⁴ In de praktijk is er overigens wel aandacht voor het historische karakter van het park.

Aanbevolen beheermaatregelen

1. Plaats het park op de gemeentelijke monumentenlijst.

Een goede manier om het bijzondere karakter van het park te erkennen en te behouden is plaatsing op de gemeentelijke monumentenlijst. Terwijl het Wilhelminapark de status van rijksmonument heeft, geniet het Julianapark geen enkele bescherming.

2. Benoem in het beheerplan het behoud van historische elementen als uitgangspunt

Door dit uitgangspunt nadrukkelijk te benoemen wordt bereikt dat bij beheermaatregelen het behoud van het historische karakter van het park voortdurend wordt meegewogen.

3. Maak gebruikers van het park bewust van de tuinhistorische waarde van het park

Dit kan op verschillende manieren: het plaatsen van informatieborden, een passende herinnering aan Jan Kol, het uitgeven van een brochure of het geven van rondleidingen.

4. Pas de datering van de oudste bomen aan in de gemeentelijke bomenkaart

De gemeentelijke bomenkaart bevat informatie over de soort en het plantjaar. Het plantjaar van oude bomen is een schatting waarbij vaak gekeken wordt naar de omliggende bebouwing. Dat verklaart wellicht waarom de oudste bomen in het Julianapark gedateerd zijn op het jaar 1927 in plaats van 1903/1904. Van de eerste boomaanplant rond de speelweide is bekend dat dit in 1935/1936 heeft plaatsgevonden. Vóór die periode lagen er moestuinen. De oudste bomen rond de speelweide zijn echter ook gedateerd op 1927.

5. Behoud de hertenkamp (liefst met een mooi hek er omheen)

De hertenkamp maakt integraal onderdeel uit van het Julianapark en bepaalt mede de historische waarde van het park. Het Julianapark beheren betekent daarom ook de hertenkamp (blijven) beheren. In vergelijking met het mooie hek rondom het park doet het huidige hek om de hertenkamp geen recht aan dit pronkjuweel. Het verstoort de beleving van en het zicht op de hertenkamp. Wanneer dit hek aan vervanging toe is, is het wenselijk dat een hek dat aansluit bij de stijl van het hek rondom het park wordt teruggeplaatst.

Figuur 43 fraai hek rondom de hertenkamp in park Sonsbeek in Arnhem

6. Herstel zichtlijnen

In de loop der jaren zijn enkele zichtlijnen verloren gegaan of verstoord. Herstel van deze zichtlijnen doet recht aan het ontwerp van Copijn en van Perk Vlaanderen.

a. De belangrijkste zichtlijn die hersteld moet worden is die vanaf de oorspronkelijke voederplaats over de vijver (zie **X** op de onderstaande kaart). Dit betekent dat vanaf het bestaande pad ter hoogte van de meerstammige, monumentale kersappel een pad naar de vijver moet worden aangelegd, tussen de twee Hongaarse zilverlindes uit 1903 door. Voor de aanleg van het pad moet jonge heesterbeplanting worden verwijderd.

b. Copijn ontwierp een vrij zicht op de vijver vanaf de open ruimte langs de Straatweg. Een recent aangeplante kastanjeboom verstoort dit vrije zicht. Verplaatsing is wenselijk.

Figuur 44 verstoorde zichtlijn op vijver

c. Vanaf het pad is een zichtlijn onder de blauwe atlasceders door naar de geelhout. In deze zichtlijn is recent een boom aangeplant. Verplaatsing is wenselijk.

Figuur 45 verstoorde zichtlijn

Figuur 46 verstoorde zichtlijn

d. Over de as van de speelweide loopt een lange zichtlijn die onder de blauwe atlasceders doorloopt en eindigt bij de geelhout bij de open ruimte langs de Straatweg. Een grote prullenbak verstoort deze zichtlijn. Verplaatsing is wenselijk.

e. In het linkerpad vanaf de oude hoofdingang ontwierp Copijn een uitstulping voor het plaatsen van een bank. Vanaf deze bank was er zicht op de vijver. Doordat de beplanting in het vak naast het pad te ver is uitgegroeid, is deze zichtlijn verdwenen. Door een deel van deze beplanting te verwijderen, wordt deze zichtlijn hersteld.

7. Kies voor een historisch boom- en heesterassortiment

Copijn koos de bomen en de combinatie van bomen met grote zorg. Ook Perk Vlaanderen heeft dit gedaan. Om het karakter van het park te behouden is het wenselijk dat bij vervanging van monumentale bomen en bij nieuwe aanplant gekozen wordt voor een historisch boom- en heesterassortiment. De gids van het Julianapark uit 1933 en de kwekerscatalogus 1901/1902 van Copijn biedt voor het wandeldeel en de hertenkamp een goede richtlijn. Voor de rest van

het park geldt als richtlijn een boom- en heesterassortiment dat in 1935 in Nederland beschikbaar was.

8. Herstel beplanting

Ondanks de aanplant van nieuwe heesters de afgelopen jaren, kent het park een aantal minder fraaie en kale plekken. Het is wenselijk dat er een plan wordt gemaakt voor de aanpak van deze kale en minder fraaie plekken met passende, historische boom- en vooral heesterbeplanting.

Een plek die met voorrang zou moeten worden aangepakt is de huidige voederplaats. Twee boomgaten maken duidelijk dat hier bomen hebben gestaan. Passende nieuwe aanplant van bomen en heesters geeft deze belangrijke plek weer (meer) allure.

Figuur 47 kale omlijsting voederplaats

Bij het dennenbosje staat (op de plek van een gesneuvelde moerascypres) een grote hoeveelheid bamboe. Het verwijderen van deze bamboe en het terugplaatsen van een moerascypres herstelt het oude patroon van vier tweetallen moerascypres rond de vijver.

Rondom de oude parkwachterswoning staat een doorgeschoten haag van haagbeuk. Dit geeft een rommelige aanblik. Het terugzetten van de haag is wenselijk.

9. Verwijder of verplaats storende elementen

In het oude wandeldeel staat een rek- en strektoestel voor joggers. Dit toestel verstoort het karakter van het oude wandeldeel. Een plek bij de speelweide is passender.

Het witte bord met de aanduiding stedelijke joggingroute is eveneens een storend en overbodig element. De joggingroute door het park wordt al aangegeven via minder opvallende bordjes.

De meeste naambordjes bij monumentale bomen zijn vernield. Het is wenselijk dat deze bordjes of hersteld worden of verwijderd.

BIJLAGEN

Bijlage 1. Overzicht van bomen geplant in 1903 en 1935

Een deel van de oorspronkelijke beplanting uit 1903, respectievelijk 1935 is nog aanwezig. Het gaat om 42 soorten:

1. *Acer campestre* (Spaanse aak)
2. *Acer platanoides* (noorse esdoorn)
3. *Acer pseudoplatanus* (gewone esdoorn)
4. *Acer saccharinum Laciniatum* (zilversdoorn)
5. *Aesculus hippocastanum* (witte paardenkastanje)
6. *Aesculus hippocastanum 'Baumannii'* (dubbelbloemige paardenkastanje)
7. *Carpinus betulus* (gewone haagbeuk)
8. *Castanea sativa* (tamme kastanje)
9. *Cedrus atlantica Glauca* (blauwe atlasceder)
10. *Cladastris lutea* (geelhout)
11. *Fagus sylvatica* (gewone beuk)
12. *Fagus sylvatica purpurea* (rode beuk)
13. *Fagus sylvatica 'Asplenifolia'* (varenbeuk)
14. *Fraxinus angifolia* (es)
15. *Fraxinus excelsior* (gewone es)
16. *Fraxinus pennsylvanica* (zachte es)
17. *Juglans nigra* (zwarte okkernoot)
18. *Liquidambar styraciflua* (amberboom)
19. *Liriodendron tulipefera* (tulpenboom)
20. *Malus aldenhamensis* (sierappel)
21. *Malus baccata* (kersappel)
22. *Pinus nigra* (zwarte den)
23. *Pinus sylvestris* (grove den)
24. *Platanus acerifolia* (gewone plataan)
25. *Populus Alba* (witte abeel)
26. *Robinia pseudoacacia* (gewone acacia)
27. *Quercus palustris* (moereseik)
28. *Quercus robur* (zomereik)
29. *Quercus rubra* (Amerikaanse eik)
30. *Quercus turneri 'pseudoturneri'* (wintergroene eik)
31. *Salix alba* (schietwilg)
32. *Sorbus intermedia* (Zweedse lijsterbes)
33. *Taxodium distichum* (moerascypres)
34. *Taxus baccata* (venijnboom)
35. *Tilia americana* (Amerikaanse linde)
36. *Tilia euchlora* (Krimlinde)
37. *Tilia europaea* (Hollandse linde)
38. *Tilia petiolaris* (Hongaarse linde)
39. *Tilia platyphyllos* (grootbladige linde)
40. *Tilia vulgaris* (zwarte linde)
41. *Tilia tomentosa* (zilverlinde)
42. *Ulmus hollandica* (Hollandse bastaardiep)

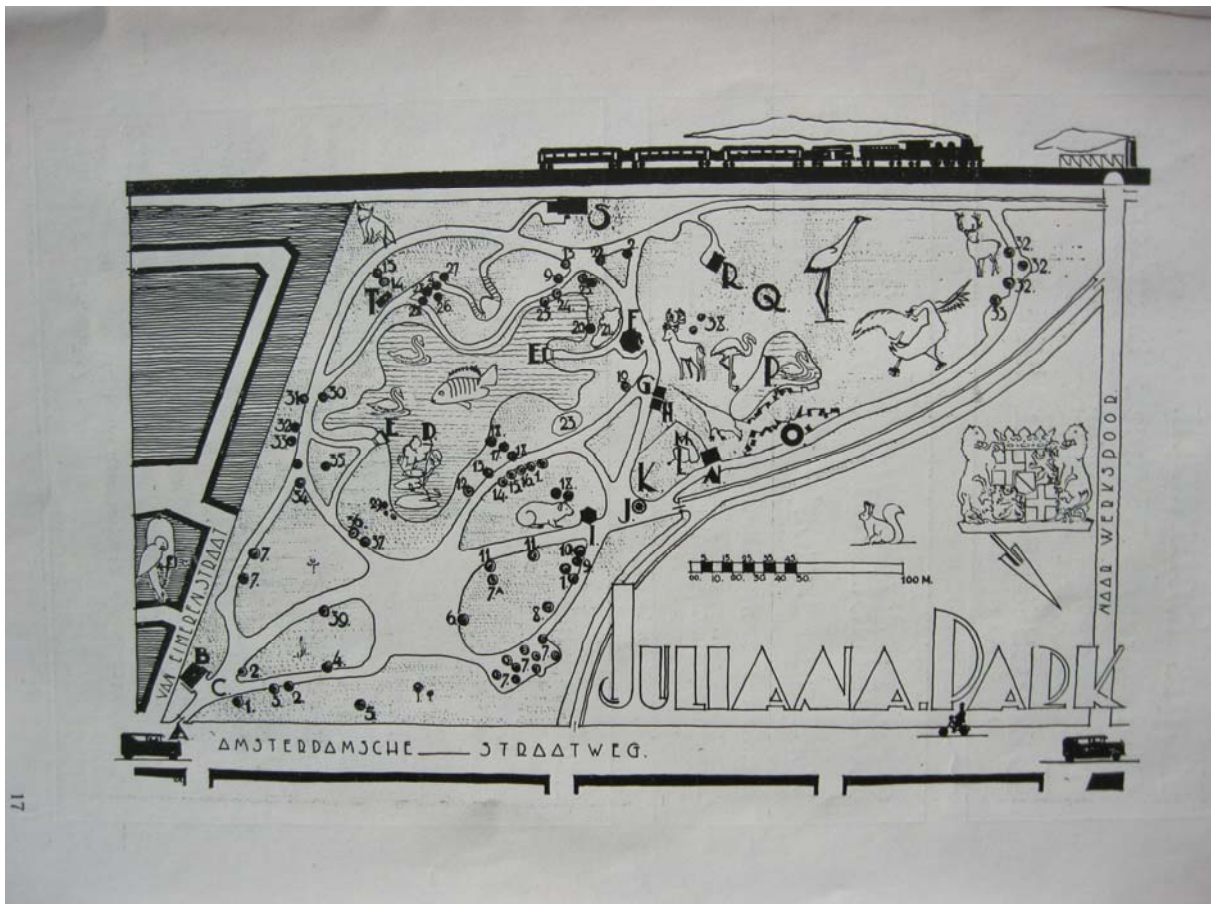
Bijlage 2. Gids Julianapark 1933

De Gids Julianapark, samengesteld door K. Perk Vlaanderen en F. Hessel, bestuurslid van de Stichting Julianapark, was bedoeld om de wandelaar te onderwijzen over de bomen en dieren in het park. Op basis van deze gids is bekend welke bomen en heesters in 1933 in het park stonden.

1. *Prunus avium* (kriek)
2. *Acer saccharinum* (onechte suikeresdoorn)
3. *Quercus robur foliis variegatis* (bontbladige eik)
4. *Tilia petiolaris* (zilverlinde, overhangende takken)
5. *Corylus avellana pendula* (treurhazelaar)
6. *Cladastris lutea* (geelhout)
7. *Tilia vulgaris* (Hollandsche linde)
- 7a *Tilia platyphyllos* (zomerlinde)
8. *Crataegus dippeliana* (meidoorn)
9. *Carpinus betulus* (Europeesche haagbeuk)
10. *Robinia pseudacacia* (acacia)
11. *Fraxinus pubescens* (roode esch uit Oostamerika)
12. *Acer cappadocicum* (Cappadocische eschdoorn)
13. *Fraxinus excelsior aurea* (goudesch)
14. *Sorbus aucuparia* (lijsterbes)
15. *Sorbus intermedia* (Zweedse lijsterbes)
16. *Fraxinus ornus* (pluimes)
17. Botanische rozen (o.a. *Rosa moyesii* en *Rosa helenae*)
18. *Pinus nigra austriaca* (Oostenrijkse pijnboom)
19. *Betula pendula fastigiata* (zuilvormige berk)
20. *Salix elegantissima* (Treurwilg)
21. Groep coniferen of kegeldragende gewassen (*Juniperus*, *Cryptomeria*, *Taxus*,
Chamecyparis, *Cedrus Deodara* - Himalayaceder, *Sciadopitis verticillata* – parasolspar)
22. *Fraxinus excelsior Veltheimii* (ingesneden, enkelbladige es)
23. *Populus nigra fastigiata* (Italiaanse populier)
24. *Populus candicans* (Ontario populier)
25. *Salix alba vitellina* (geeltwijgige treurwilg)
26. *Tilia euchlora* (Krimlinde)
27. *Tilia tomentosa* (zilverlinde, takken steil omhoog)
28. *Euonymus europaea* (kardinaalsmuts)
29. *Taxodium distichum* (moerascypres)
30. *Quercus rubra* (Amerikaanse eik)
31. *Platanus acerifolia* (plataan)
32. *Aesculus hippocastanum* (Europese kastanje)
33. *Castanea sativa* (tamme kastanje)
34. *Fagus sylvatica* (Europese beuk)
35. *Larix decidua* (larix)
36. *Ulmus scabra Camperdowni* (treuriep)
37. *Pyrus salici folia* var. *pendula* (peer met wilgenbladen)
38. *Populus canadensis* (Moench) var. *Regenerata* (Rehder) (populier)
39. *Salix alba vitellina* (geeltwijgige wilg)

Verder stonden er ook andere soorten esdoorns, treurwilgen en eiken. De gids noemt verder vlierstruiken, meidoorn (*C. punctata*, *oxyacantha* en *Carrieri*), *Sorbus Aria*, *Hibiscus*, *Altheaboompje*, bloemappel (*Malus theifera*), *Cistus laurifolius*, heidesoorten, lavendel, dwergpijnboomen, witte en gele brem, jeneverbes, Japanse sneeuwbal (*Viburnum plicatum sterile*), *Ptelea trifoliata*, *lonicera*-soorten en cotoneasters. Een deel van deze heesters is in de periode 1929-1933 geplant.

In en om de vijver waren waterlelies en andere water- en moerasplanten te vinden. Op de onderstaande plattegrond uit de Gids Julianapark van 1933 is te zien waar deze bomen stonden.

Figuur 48 Plattegrond uit de Gids Julianapark van 1933

VERANTWOORDING GEBRUIKTE ILLUSTRATIES

- Voorblad foto Lenneke Berkhout, maart 2013
- Figuur 1 Zweesereng met de hofstede Zeldzaam: Topografische Militaire Kaart 1898, kaartnummer 445: www.watwaswaar.nl
- Figuur 2 Foto van een schilderij van de hofstede Zeldzaam: overgenomen uit W. van Scharenburg, *Zuilen, toen Zuilen nog Zuilen was II*, Utrecht 2002, pagina 228. Met dank aan de heer Van Scharenburg voor het ter beschikking stellen van deze foto.
- Figuur 3 Jan Kol, foto uit ca 1919: Beeldbank van Het Utrechts Archief, catalogusnummer 105349.
- Figuur 4 Hendrik Copijn: <http://www.biografischportaal.nl/persoon/28028604>
- Figuur 5 Lodewijk Copijn (1933), WUR Speciale Collecties neg.nr. 2923 inventarisnummer 33.50.02
- Figuur 6 Detail van Topografisch Militaire Kaart 1902: www.watwaswaar.nl
- Figuur 7 Ontwerptekening van de Fa Copijn en zoon voor de oorspronkelijke locatie van het park van Jan Kol in Zuilen, gelegen tussen de Lageweidsche dijk en de spoorlijn Utrecht-Amsterdam (rond 1903): bibliotheek Wageningen UR, Speciale Collecties, Map D12, kaartnummer 33.011.06, reg.nr. 3336.
- Figuur 8 Ontwerptekening van Hendrik Copijn voor het Wilhelminapark (1888)
- Figuur 9 Deel ontwerptekening Rams Woerthe in Steenwijk door H. Copijn (1899), bibliotheek Wageningen UR, Speciale Collecties,
- Figuur 10 Deel van de ontwerptekening van Park de Haar, Haarzuilens, door H. Copijn (1894), bibliotheek Wageningen UR, Speciale Collecties
- Figuur 11 Stadsplattegrond Utrecht 1915/1916: Het Utrechts Archief, Adresboek 185 (C12.690).
- Figuur 12 Plattegrond van het park gemaakt door Perk Vlaanderen in 1929: Het Utrechts Archief, 1007-3, 21062.
- Figuur 13 Gezicht op de vijver bij de voederplaats voor eenden en vissen (1922): Beeldbank van Het Utrechts Archief, cat.nr 120398. Deze foto komt uit een album getiteld "Het park (Volkstuin) van de familie Kol". Fotograaf is J.M. Vlamingh Kiebert.
- Figuur 14 Zicht op de vijver (1922): Beeldbank van Het Utrechts Archief, cat.nr 120397. Deze foto is afkomstig uit het eerder genoemde foto-album van J.M. Vlamingh Kiebert.
- Figuur 15 Hertenkamp met rotsformatie en vijver (1922): Beeldbank van Het Utrechts Archief, cat.nr. 120395. Deze foto is afkomstig uit het eerder genoemde foto-album van J.M. Vlamingh Kiebert.
- Figuur 16 Topografisch Militaire Kaart 1922: www.watwaswaar.nl
- Figuur 17 Wandelpad bij de hertenkamp met op de achtergrond de hertenstal (1922): Beeldbank van Het Utrechts Archief, cat.nr 120396. Deze foto is afkomstig uit het eerder genoemde foto-album van J.M. Vlamingh Kiebert.
- Figuur 18 De parkwachterswoning (1922), Beeldbank van Het Utrechts Archief, cat.nr 120390. Deze foto is afkomstig uit het eerder genoemde foto-album van J.M. Vlamingh Kiebert.
- Figuur 19 Het paviljoen (1922), Beeldbank van Het Utrechts Archief, cat.nr 120391. Deze foto is afkomstig uit het eerder genoemde foto-album van J.M. Vlamingh Kiebert.
- Figuur 20 De beide voederplaatsen langs de vijver (rond 1933): Beeldbank van Het Utrechts Archief, cat.nr. 3500.

- Figuur 21 Het park in 1929, Beeldbank van Het Utrechts Archief, cat.nr. 25619.
- Figuur 22 Het park in 1930, Beeldbank van Het Utrechts Archief, cat.nr. 25622.
- Figuur 23 Gids Julianapark 1933: Het Utrechts Archief, 1007-3, 21071.
- Figuur 24 Plattegrond uit Gids Julianapark 1933: Het Utrechts Archief, 1007-3, 21071.
- Figuur 25 Tekening van plan A met links het theehuis en rechts de muziektent: Het Utrechts Archief, 1007-3, 21068.
- Figuur 26 De aanleg van de speelweide met rechts de Amsterdamsestraatweg: Beeldbank van Het Utrechts Archief, cat.nr. 42338.
- Figuur 27 Het graven van een drainagesleuf door werkloze jongeren: Beeldbank van Het Utrechts Archief, cat.nr. 42336.
- Figuur 28 Luchtfoto van de uitbreiding (oktober 1936) : Beeldbank van Het Utrechts Archief, cat.nr. 84643.
- Figuur 29 Het paviljoen aan de voorkant, vanaf de Amsterdamsestraatweg: *Utrecht in Woord en Beeld*, 1936-1937, nr. 44 (Beeldbank Het Utrechts Archief, cat.nr. 76847).
- Figuur 30 Het achterterras van het theehuis, vanuit het park gezien: Beeldbank Het Utrechts Archief, cat.nr. 23937.
- Figuur 31 Vogelmuseum Natura: *Utrecht in woord en beeld*, 1937/38, nr. 43 (Beeldbank Het Utrechts Archief, cat.nr. 21071).
- Figuur 32 Bouwtekening van het schuilhuisje: Het Utrechts Archief 1007-3, 21064.
- Figuur 33 Kaartende mannen met op de achtergrond het schuilhuisje: Beeldbank Het Utrechts Archief, cat.nr. 83170.
- Figuur 34 De nieuwe volières bij de hertenkamp omstreeks 1960: Beeldbank Het Utrechts Archief, cat.nr. 83197.
- Figuur 35 Kaart met voorgestelde wijzigingen 1955: Het Utrechts Archief 1007-3, 21066.
- Figuur 36 De fontein in de vijver: Beeldbank Het Utrechts Archief, cat.nr. 3497.
- Figuur 37 'Giraf' van Theresia van der Pant, geplaatst in 1960: Beeldbank Het Utrechts Archief, cat.nr. 83187.
- Figuur 38 Gezellige drukte in het pierebad (jaren '60): Beeldbank Het Utrechts Archief, cat.nr. 83174.
- Figuur 39 Tekening van de blindentuin: Het Utrechts Archief 1338, 10572.
- Figuur 40 Het Antje Drijver Paviljoen: www.zuilenenvecht.nl
- Figuur 41 Foto's gemaakt door Lenneke Berkhout, maart/april 2013
t/m 47
- Figuur 48 Plattegrond uit Gids Julianapark 1933: Het Utrechts Archief, 1007-3, 21071.

GERAADPLEEGDE LITERATUUR

- L. Albers, 'Bijzondere boomvormen in historische parken' in *Arbor Vitae* 3-20 (2010), pag. 20-25
- G. Andela, 'Van melancholisch peinzen in de natuur tot gebruiksgroen voor het gewone volk. Oorsprong en geschiedenis van het volkspark', in: *Wonen-TA|BK*, 9/10 mei 1977, pag. 12-27
- A. M. Backer (red), *Gids voor de Nederlandse Tuin- en Landschapsarchitectuur. Deel Oost en Midden* (Rotterdam 1996)
- G. Bartelse en L.M. Copijn-Schukking (Copijn Utrecht Tuin- en Landschapsarchitecten), *Beheerplan Wilhelminapark en omgeving* (Groenekan 2005)
- H. Copijn, *Eenige afbeeldingen van tuinen door ons ontworpen en uitgevoerd* (Groenekan 1920).
- Fa Copijn en Zn, *Kweekerscatalogus 1901/1902* (Groenekan 1901)
- E. Cremers, F. Kaaij en C. M. Steenbergen, *Bolwerken als stadsparken. Nederlandse stadswandelingen in de 19^e en 20e eeuw* (Delft 1981)
- Gemeente Utrecht, Stadswerken/IBU, *Beheerplan Julianapark* (2007)
- T. de Graaf, 'Familie Kol', in: J. Visser (et al.) *Nederlandse ondernemers 1850-1950. Gelderland en Utrecht* (Zutphen 2010)
- F. Hessel en K. Perk Vlaanderen, *Gids Julianapark* (Utrecht 1933)
- M. Heurneman en B. van Santen, *De Utrechtse wijken: Noordwest* (Utrecht 2003)
- A. van Hulzen, *Het dagelijks leven in de Domstad tijdens de laatste twee eeuwen* (Utrecht 1997)
- C.S. Oldenburger-Ebbers, 'Jongere Tuinkunst 5: De tuinarchitect Hendrik Copijn (1842-1923) en Lodewijk Wilhelmus Copijn (1878-1945)', in *Groen* 41 (1985), nr. 5, pag. 5-14
- Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, *Richtlijnen tuinhistorisch onderzoek: voor waardestellingen van groen erfgoed* (Amersfoort, 2012)
- C.M. Steenbergen, E. de Jong en E. van der Vlist, *Eene aangename publieke wandeling. Een schets van historische stads- en singelparken* (Zutphen 1997)
- Utrechtse bomenkaart: <http://utrecht.gemgids.nl/bomenkaart>
- T. Wilmer, *Historisch groen. Tuinen en parken in de stad Utrecht* (Utrecht 1999)
- T. Woerdeman, *Tuinieren met stinzenplanten* (Dieren 2008)
- B. Zijlstra, *Nederlandse Tuinarchitectuur 1850-1940* (Nederlandse Tuinenstichting 1986)
- B. Zijlstra (bewerkt door L. van Ek), *Nederlandse Tuinarchitectuur 1850-1940* (Zutphen 1991)
- B. Zijlstra (red), *Parken in Utrecht. De geschiedenis van de Utrechtse stadsparken* (Utrecht 1988)

VOETNOTEN

¹ Het Utrechts Archief, 715-1, 157

² A. van Hulzen, *Het dagelijks leven in de Domstad tijdens de laatste twee eeuwen*, Utrecht 1997, pagina 93

Er was zelfs een liedje over Zeldzaam:

“Zeldzaam mag zijn naam wel zijn

Hier gebruikt men thee en wijn

't Staat te lezen op het hek

Welkom steeds bij vrouw van Eck*

Zeldzaam ziet men naar de stal

Lekker room en wat niet al,

Boter, kaas, puik wijn en bier

Alles kan men krijgen hier.”

* Cornelis van Eck was één van de pachtboeren.

³ Nadat in 1935 de familie Kol in mannelijke lijn is uitgestorven, publiceert Kohlbrugge in februari 1936 een drietal artikelen in het Utrechtsch Nieuwsblad over de historie van de familie Kol. Het artikel van 4 februari 1936 gaat over Jan Kol.

⁴ Het plan voor een haven gaat de ijskast in. In de woorden van Kohlbrugge “De gedachte aan een haven had hem onderwijl niet losgelaten en ze bracht hem ertoe een kanaal te laten graven van den Vecht naar den ouden Zuilenschen binnenweg. Aan dien weg was de haven bedacht, maar het kanaal is niet voltooid.” In het Utrechts archief zijn nog de bestektekeningen uit 1916/1917 voor het verdiepen van een bestaand kanaal en het aanleggen van een nieuw deel te vinden (Het Utrechts Archief, 715-1, 391).

⁵ In sommige publicaties staat ten onrechte dat Kol villa's bij zijn park aan de Amsterdamsestraatweg liet bouwen.

⁶ Deze alinea is gebaseerd op informatie uit C.M. Steenbergen, E. de Jong en E. van der Vlist, *Eene aangename publieke wandeling. Een schets van historische stads- en singelparken* (Zutphen 1997) en E. Cremers, F. Kaaij en C. M. Steenbergen, *Bolwerken als stadsparken. Nederlandse stadswandelingen in de 19^e en 20^e eeuw* (Delft 1981)

⁷ F. Hessel en K. Perk Vlaanderen, *Gids voor het Julianapark*, Utrecht 1933, pag. 3

⁸ Deze alinea is gebaseerd op informatie uit C.S. Oldenburger-Ebbers, ‘Jongere Tuinkunst 5: De tuinarchitect Hendrik Copijn (1842-1923) en Lodewijk Wilhelmus Copijn (1878-1945), in *Groen* 41 (1985), nr. 5, pag. 5-14

⁹ Zie ook pagina 16.

¹⁰ Hoewel de stadsplattegrond dateert van 1915/1916 wordt het wandelpark afgebeeld in de originele vorm, zonder de uitbreiding met de hertenkamp in 1908. Het feit dat het park is ingetekend, ook al ligt het op Zuilens grondgebied, duidt er waarschijnlijk op dat het park voor Utrecht een belangrijke functie heeft.

¹¹ *Het Centrum*, 23 november 1912

¹² *Het Centrum*, 14-11-1917; *De Tribune: sociaal democratisch weekblad*, 19-11-1917

¹³ Ingezonden brief van H.J. Heyt, die in 1928 wethouder openbare werken van Zuilen was, in het weekblad *Zuilen Vooruit* van 12 juli 1947 (Het Utrechts Archief, 1007-3, 21072)

¹⁴ Het Utrechts Archief, 1007-3, 20908. Het gemeentebestuur van Utrecht was in die tijd in de veronderstelling dat Zuilen binnen afzienbare tijd onderdeel zou gaan uitmaken van de gemeente Utrecht. Zuilen heeft dat echter tot 1954 kunnen afhouden.

¹⁵ Het Utrechts Archief, 1007-3, 20608 raadsstuk 507/11 O.W.

¹⁶ Het Utrechts Archief, 1007-3, 21061 en 21063

¹⁷ Zie pagina 31

¹⁸ Het Utrechts Archief, 1007-3, 21062

¹⁹ Het Utrechts Archief, 1007-3, 21062

²⁰ Het Utrechts Archief, 1007-3, 21063

²¹ Het Utrechts Archief, 1007-3, 21062 circulaire van de commissie voor het Park van Kol september 1929

²² Het Utrechts Archief, 1007-3, 21061 en 21062. Het bijenhuisje is een kopie van het bijenhuisje in het park rond de voormalige buitenplaats Boom en Bosch in Breukelen.

²³ raadsnotulen 31/5/1929, nr. 507, pagina 583, Het Utrechts Archief, 1007-3, 21063

²⁴ In 1936 toont Kohlbrugge zich nog steeds verontwaardigd over zoveel gebrek aan waardering voor de familie Kol.

²⁵ Het Utrechts Archief, 1007-3, 21063

²⁶ Het Utrechts Archief, 1007-3, 21063 raadsbesluit 507/81 O.W. dd 3 juni 1930

²⁷ Het Utrechts Archief, 1007-3, 21074

-
- ²⁸ Deze alinea is gebaseerd op het artikel van G. Andela, 'Van melancholisch peinen in de natuur tot gebruiksgroen voor het gewone volk. Oorsprong en geschiedenis van het volkspark', in: *Wonen-TALBK*, 9/10 mei 1977, pag. 12-27
- ²⁹ brief commissie Park van Kol aan het college dd 29-10-1929, Het Utrechts Archief, 1007-3, 21068.
- ³⁰ Het Utrechts Archief, 1007-3, 21068
- ³¹ Het Utrechts Archief, 1007-3, 21068
- ³² Het Utrechts Archief, 1007-3, 21068
- ³³ brief Gemeentewerken, 1-8-1936, Het Utrechts Archief, 1007-3, 21069
- ³⁴ Het Utrechts Archief, 1007-3, 21063 en 21072
- ³⁵ Het Utrechts Archief, 21063
- ³⁶ raadsvoorstel november 1955, GV 1955, nr. 1344 O.W. Het Utrechts Archief, 1007-3, 21066
- ³⁷ Het Utrechts Archief, 1338, 10572
- ³⁸ Antje Drijver was een bewoonster van Zuilen, die zich in de jaren vijftig inzette voor het organiseren voor faciliteiten en activiteiten voor kinderen in de buurt.
- ³⁹ Beeldbank Het Utrechts Archief, nummer 24726 (1929)
- ⁴⁰ Volgens Kohlbrugge laat Kol een kinderspeelplaats aanleggen. Deze speelplaats heeft maar kort bestaan. Nadat een kind was verdronken, is de speelplaats opgeheven.
- ⁴¹ Geciteerd in het Beheerplan Julianapark uit 2007, pag. 9
- ⁴² Gemeente Utrecht, Wijkgroenplan Noordwest (juni 2012), pag. 10
- ⁴³ Beheerplan Julianapark, pagina 7
- ⁴⁴ Beheerplan Julianapark, pagina 7